TRÜ
ÜLDISE AJALOO KATEEDER

XVI sajandi Itaalia ja T. CAMPANELLA utopistlik sotsialism

DIPLOMITÖÖ

Helle Allikonav
ajaloo osakond
Juh. dots. Madisson

TARTU 1957

Sissejuhatus

Utopistlik sotsialism s.o. sotsialistlikud õpetused, mis Marxi traditsioonilisest sotsialismi tõekäsitusest erinevalt püstitasid laiad ja põhjalikud ühiskonna ülesehitamise plaanid lähtudes ühiskonnast reaalsest elust ja olemisvõimalustest. Oma sotsialistliku ideaali põhjendasid sotsialistid-utopistid puhtideoloogilistelt, mõistmata ühiskonna materiaalsete tingimuste olulisust ajaloolises arengus. Utopistlik sotsialism ei ole mitte ainult vastand traditsioonilisele sotsialismile, vaid ta on ka selle ilmekaim ja eriti selles mõttes, et puudulikult arenenud sotsiaal-majanduslikele suhetele vas-

tavad ka ühatäänuliuud trooniad.

Utopistlik sotsialism tuuis proda-
lisnii lagunemise perioodil seoses revo-
lutsioonilise liikumistiga. Sotsialistlikku
utoopiumi rajajaks oli inglise õpetlane
Thomas More. Väljapaistev sotsialist uto-
pist XVI – XVII saj. vahetusel oli ka tun-
tud itaalia mõtleja Tommaso Cam-
panella, kelle tähtsam töö „Päike-
riik" on tuntud meie päevilgi. Ühe
edasise arengu utopistlik sotsialism
saavutas XVIII saj. (Morelly, Meslier, Mab-
ly). XIX saj. algupoolel olid suurteks
utopistlikeks sotsialistideks Saint-Si-
mon, Fourier ja Owen.

Utopistlik sotsialism kritiseeris
nägavalt ja tuavalt tuuiva ja ae-
nema kapitalismi vastuolusid, püü-
dis veenda vajaduses asendada
kapitalismi sotsialismiga, näägi selle,
et naotatakse kiuna ja mõla vastand-
liikmes, naomaud ise. Kuid ta ei
osanud leida teda ühiskonnaliikmes
jõudu, mis oleks võimeline saama
uue ühiskonnaa loojaks. Tõõtavatis
nihtides nägid utopistid ainult

rõhutud massi, millele oli vaja naasa tunda ja aidata, aga mitte suure ajaloolist jõudu, mis ainuüksi on suutelise oma võitlusega inimkonna sotsialistliku ideede illuviinist. Aga Marx ja Engels nimetsid sotsialismi utoopiast traadiseks. Nad selgitasid, et sotsialism pole inimestajate, utopistide väljamõeldis, vaid kapitalistliku ühiskonna arenemise ja nõukogude proletariaadi ülasivõitluse paratamatu resultaat, mille ajaloolises ülesandes on kapitalismi hävitamine ja sotsialismi ülesehitamine.

Campanella teose „Päikeseriik" nimetamine on sotsialistliku mõtte arengu tundmaõppimisel eriti suure tähtsusega, sest varajastest utopistidest on Campanella ainsane utoopiline kommunismi suunaesindaja. Campanella töö on esimene kommunistliku ühiskonna kujutamise katse. Selles suhtes on ta nimetamine autoaalne Nõukogude Liidus, kus toimub järk-järguline üleminek

sotsialismilt kommunismile.

Käesoleva diplomitöö teemaks on „XVII sajandi Itaalia ja T. Campanella utopistlik sotsialism."

Peamise materjalina töö kirjutamisel kasutasin T. Campanella „Päikeseriigi" vene keelset väljaannet 1954. aastast. Campanella tõsise tähelepanu põhjusi tuleb otsida tema kaasajast. „Päikeseriik" on Itaalia rahva, kes püüdis relvaga käes purustada rihatud võrd ja asemele luua uus ja parem, õpetuses pommelemitud ühiskond. Sellepärast ainult põõrdumine kaasaegse ajaloolise tegelikkuse poole selgitab „Päikeseriigi" ilmumise tingimusi ja põhjusi. Campanella sotsiaalseid ideid mõjutasid välja esmalt uus protest katoliikluse määratsemise ja võõramaise ikke vastu, Itaalia rahva riikliku vabaduse vastu. Nad olid protestiks 2. tegelikkuse nõigi tunnustatu jõudude vastu ja rahva ootuste petmise vastu.

Campanella Päikeseriik on

väliselt ilmelt ja mujult on tüüpiline staalia linnuriia, tumbuitsetud müüridega ja asetseb künnal, mille tumbu on tuna valdused. Staalia linnad - röst-lejad noomureenisid välisturul, naabandus toi neile nanunit, naabandus riis neid na tõdadele. Sellepärast Campanella osutab naabvandusele vähest tähelepanu ja nunlutab praanistus tegivusaladeus sõjanduse, maaharinuise ja loomanasvatuse. Päikseriigi ülanine alatine valmisolek sõjaks nelunutab lõuna-staalia nõlanoguuoona ülu, uus ülanimad nannatasid prodaalse valmuse iganditu all. „Päikseriigi" side staalia tegliinuusega nuutub vul nanu usutavanaus nii pöörduda Campanella poolt tehtud oleuas-olera nowa uiitina poole. Selles suhtes on „Päikseriik" ajaloolisus allikas. „Päikseliin" Napoli ei ole mitte ainult Campanella vanglas, vaid ka paljude tuhandete töötajate valsuse ja nilutuse nüüs. Radul-olenatuuga räägib Campanella

euphuataatonitist, ues tegelevad liig-
nase rõõmuiega ja elavad jõudsalu,
Campanella määgib, et se aeg nüü
maaharimise, käsitöö ja sõjandusе
langemisele.

Seoses sellega, et Campanella töö
teaimise põhjusi tuleb otsida Itaa-
lia tegelikkusest, ma enne diplomi-
töö esimese peatüki piiran enda
elevaadet Itaalia majandusliikumi-
ja poliitilisest olukorrast XVI saj., jät-
tes kõrvale multumiisimuste käsit-
lemise. Sellele järgnevates peatükkides
peatun Campanella elu ja loomingul,
niiti tema tuntumal teosel „Päike-
riik":

Väga head materjali Itaalia
majanduse kohta XVI saj. sain ma
„Cpeдние века" VIII osas ilmunud A.D.Po-
nova artiklist, niiti just Firenze ma-
janduse kohta XV saj. II poolel ja XVI saj.
B.C. Рожицын'i raamatu „Джордa-
но Бруно и инквизиция" lugemine
aitas selgitada Roomа inkvisitsioo-
ni olemust ja osa Itaalia ajaloos.
Samuti sain sellest tööst lähemaid

andmeid Napoli vaimuliku nihkumisi kohta. B.T. Bolmuki tööd „Memoria conjunctionis idii" ja „Lexicon de historia conjunctionismi" andsid ülevaate Campanella vaadetest ja tema ülesehitatust, millel on teatav mõju Campanella vaadete mõjumehhanismile. Kasutatud põhjalikud autorite töödest tuleb veel nimetada M.A. Gukovskiit tööd „Leonardo da Vinci", B.M. Spasskiit „Historia füüsikat", E. Radlovi „Historia loomulikust usundist", M.P. Mandolovi ja „Lexicon de historia geographicarum opinionum" need teosed andsid teatud määral lähtekohad ja abimaterjali ja olid seejuures põhjalikud käsitlemisel.

Varasematest marksistlikest autoritest P. Lafargue'i raamat „Thomas Kampanellast" andis materjali Campanella ühiskonnavaadete kohta ja ahistas „Päikesriigi" analüüsimisel.

Kodanlike autorite töödest sain peamiselt andmeid Campanel-

la demaāigu ja nõjandusliku tegevuse noh-
ta. Nimetada võib siin järgnevi auto-
reid ja nende töid: J. Kvačala „Thomas
Campanella Ein Reformer der ausgehen-
den Renaissance", Ch. Sigwart „Thomas
Campanella und seine politischen Ideen."
J. Kvačala oli Tartu Ülikooli professoriks
x1x - x1x vahetusel. Ta on üks silma-
paistvamaid Campanella uurijaid.
Tema peapuudusteks on nõdaaegse meto-
doloogia rakendamine. Peale nende li saa
mainimata jätta M. M. Kohanõvskõ artik-
leid Campanella kohta. Kuigi Kohanõv-
skõ oli positivist ja õuonomist, oli ta
sealjuures suurim nõukogude tagija
vene aja sotsiaal-majanduslike ja ideo-
loogiliste vaadete osas. Ta on nõdaae-
gi autor, kelle uurimused vene aja
kohta on väärtuslikud ka tänapäeval.

Marksism-leninismi klassikute
tõõde rakendamine aitas meil õieti
orienteeruda küsimustes ja anda
õigeid hinnanguid. Peale selle on
klassikute poolt antud meetod utopis-
mi ja ka Campanella utopistliku
kommunismi uurimises.

I pt.

XVI sajandi Itaalia

XVI - XVII saj. Euroopas põhinesid feodalism, vastavalt sellele feodaalide ülass säilitas poliitilise võimu. XVI - XVII saj. iseloomustab veel üha viienev tootliku jõudude areng, kapitalistliku tootmisviisi tekkimine ja pidev areng laostuva feodaalühiskonna sügavuses.

„Kapitalistlikku ühiskonna majanduslikku struktuuri, — nõjutas Marx, — on tekkinud feodaalse ühiskonna majanduslikust struktuurist. Feodaalse ühiskonna lagunemine vabastas kapitalistliku ühiskonna elemendid."[1]

[1] K. Marx, Kapital I, Tallinn 1953, lk 622.

Kapitalistliku tootmisviisi algidaid iseloomustab maalaa ja linnade vaheline vastandlik tööstuslik lõhe, mille juba $x^{IV} - x^{V}$ saj., mida kapitalistliku tootmisviisi tunnusjooneks peetakse „kapitalistliku ajastu algus ulatub siiski x^{VI} saj.“[2]

Mitte kõik Euroopa maad ei olnud sõjal määratud kogeda selliseid protsesse. Mõnes neist kapitalistlik areng ei omandanud mängataolisi ning ka rahalis-kaubalisi suhteid naaberriikidega ja välisvahendusliku iseloomuga sidemeid nõrgutanud ära aadlimaad endi riikastamisega talupoegade produktide ekspluateerimisvormide — tööjõu ja päriskohustuse — juurde tagasipöördumise tee (Poola, Saksamaa pärast 1525. a. Itaalia). Teistsugune oli teiste maade nagu Inglismaa, Madalmaade ja Prantsusmaa areng. Neile maadele majanduselus toimus progressiivne produktide tootmissuhete süsteemi laguneming, toimus nn. kapitali

[2] K. Marx, Kapital I, lk 623

esialgse akumulatsiooni protsess, kapitalistliku ühiskonna algfaasi tekkimine feodalismi rüpes.

Sotsiaalses plaanis haaravad tähtsuse uued ühiskonna klassi — noodsus ja proletariaat, samuti haaravad moodustuma noodsuliikumised rahvused. Uute klasside ilmumisega ajalugu areneb uue ideoloogia vormide tekkimine. Selle tuns olid humanism, reformatsioon ja radikaalsed suundumused vooludes esimeste sotsiaal-utopistliku võrdsustavate ideedega, mis andsid löögi feodaalsele maailmavaatele, katolitsismile ja katolikuse kirikule. Sotsiaalse võrdsuse nõudmised peegeldusid selliste tähelepanuväärsete teostes nagu väljapaistva inglise humanisti T. More'i „Utoopia" ja itaalia mõtleja ja revolutsioonilise võitleja T. Campanella „Päikeseriik".

Tähelepanuväärsed muudatused toimusid ka ühiskonna poliitilises peatsichitures. Hiliskeskaja periood andis ka Euroopa maades uue

feodaalalase poliitilise võimu vormi — absolutistliku monarhia. Samasse perioodi mahuvad esimesed kodanlikud revolutsioonid, nagu madalmaade revolutsioon.

Linnade tõusu, nende majanduslike võimu, toimus Itaalias varem kui teistes Euroopa maades. Linnade naaberaladel areng peatus tunduval määral feodalismi. Juba XIII saj. enam arenenud veskustes naotatakse pärisorjus. 1257. a. anti Bologna välja na. „Paradiisi aut", mis piduliselt muudatas päriserjad vabadeks, 1289. a. sama aut jõustus na Firenzes.[3] Sarnaloogilised aktid anti välja na teistes linnriikides. Selle tõusuaega nohta näitas Marx: „Itaalias, kus kapitalistlik tootmine arenes kõige varem, lagunesid kõige varem ka päriserjuslikud suhted. Päriserja vabanes siin, enne kui ta oleks jõudnud kindlustada endale mingit põlist naasmise õigust maale. Sellepärast tegi vaba-

[3] A.D. Ronova, Экономический строй Флоренции во второй половине XIV и в XV веке, Средние века VIII, Москва 1956, lk 232

nemine temast edaraaid kindlasti proletaarlase, nes praegi leidis endale uusi isandaid ... linnades."[4]

. $x^{\overline{IV}} - x^{\overline{V}}$ jaj. esineb Staalias napitali esialgse akumulatsiooni protsessi varastes ja primitiivsetes vormides.[5] Suurtes naabalinnades tuuxivad manufaktuurid — esimesed napitalistliku tootmise algid. Juth ei ole siin mitte napitalistliku tootmisviisi tunnustest nii niisugusest, mina peodaalse ühisvaara näpes nõivad välja nejumada ainult maan-vähem valmid napitelistliku vara vormid. Selle perioodi Staalias ne mõnnaane nimetatud protsessi nõige madalamat staadiumi. Kaubatootmine valmistas Staalias ühe ainult mõningad tüüpilised napitalistliku tootmise tunnused, nimelt esinemise linnriikides, mis ei olnud palgatöölste ekspluateerimisühiskonnale kindlaasujamiseks nõutava maa ulatuses, mis täielikult säilitab

---

[4] K. Marx, Kapital I, lk 623

[5] В. И. Рубинбург, Рецензия на „Город солнца" Томмазо Кампанеллы, Средние века I, Москва 1954, lk 315

feodaalsed suhted. Seda perioodi staadia ajalugu võib iseloomustada nii feodaalse maaomaja loojangut ja kapitalismiajastu koitu.

Kuid $x^{\underline{v}}$ saj. niimaid veendub algab mõnagi riigis staadia kiirenemisega allapoole. Kiirenemisega võitlesid üksteisega, et saavutada sobivamat positsiooni välisturul. Staadias $x^{\underline{iv}} - x^{\underline{v}}$ saj. ei tekkinud ühtset rahvuslikku turgu, ei olnud tingimusi manufaktuuri primitiivsete vormide ületamiseks kapitalistlikus tootmisviisis nagu maa ulatuses. Staadia kiirenemisega mõjutasid mõjutasid endast tõsiseltvõetavalt esmakordselt meie feodaalse ühiskonnaga. Manufaktuur sai areneda ainult tõsiselt tööstushaardes, peamiselt tekstiiltööstuses. Pärisorjusest vabastatud talupojad muutusid suuremas osas proletaarentniinem. $x^{\underline{v}}$ saj. proletarentniinud langevad üha suuremasse sõltuvusse kõlgadest ja ärikapitalist sõltuvusse maaomanikust, tehaseomanikest

talupoegi maa müügi nimistada. Itaalia maamehed usuvad agraarseaduse.

x/v saj. lõpul Itaalias algab feodaalse reaktsiooni periood, mis ei mõjuta endast lihtsat vana juurde tagasipöördumist, vaid liikumade naabrandusliku tööstusliku tegevuse progressiivsust laugust ja feodaalse ekspluateerimise süvenemist mõlas.

Neile Itaalia majanduse langust iseloomustab põhjustab lisanduvad veel välised asjaolud. Itaalia välisnaabrandus saab purustava hoobi nii tõenäoliselt 1453. a. vallutavad Konstantinoopoli. Eriti kaotavad sellt läbi Genua ja Venetsia, mis jäid ilma oma kaubanduspositsioonist Konstantinoopolis. Venetsia kaupmeestel õnnestub tõenäoliselt vahenduselt hoida oma käes veel mõnda aega kaupleemist Idamaadega kaupadega, mingi selle naabranduse tulemus tundmatult langes. Aga peale meretee avastamist Indiasse 1498. a.

Venetsia kaubandus Idamaadega kaotab oma tähtsuse.

Uuetsi avastamine Indiase oli ühes tähelepanuväärsemas sündmuses maailma kaubanduse ajaloos.[6] Sellest momendist peale nihkus Euroopa kaubandus Euroopa maadega, mis asusid India ookeani ääres ja Hiinaga, toimus mitte Vahemere kaudu, vaid Atlandi ookeani kaudu mööda Aafrika rannikut. Portugal kuidis oma käes „ida uuetsi võtit", omades seeläbi mererüügius, haaras oma kätte kaubanduse monopoli Lõuna- ja Ida-Aasiaga ja kuidis seda enda käes 90 aasta jooksul — kuni „Võitmatu Armaada" purustamiseni (1588).

Maadeavastuste suurimaks tagajärjeks oli nn. „kindlade revolutsioon",[4] s.t. nõiduide kaupade kindlade suurtõus XVI saj. jooksul.[7] Selle nähtuse

---

[6] Ч.П. Карпович, Очерки по истории географических открытий, Москва 1949, lk. 143

[7] П.П. Щеголев, Очерки истории западной Европы XVI - XVII вв, Ленинград 1938, lk. 34

põhjuseks oli Ameerika põhiosjade ja osjade odava tööjõuga naevandatud väärismetallide tohutu juurdevool Euroopasse. Hindade tõus mõjus väga ebaühtlaselt mitte ainult maade ja tööstuste prioriteedi järgi, vaid ka ajaliselt. Samuti muutusid üksikute kaupade hinnad ebaühtlaselt, mistõttu ilmsiks reeglina võib nimetada, et põllumajandussaaduste hinnas palju rohkem kui tööstuskaubad, sissetulek järgu tarbeainete aga nälkinesid mõni tonnidesse. Seetõttu halvenes nõigi rohkem nende olukord, kes elasid oma tööjõust. Kuna Itaalias oli kapitalistlik tootmine arenenud vähem, kui teistes Euroopa maades, siis oli siin ka rohkem neid, kes elasid oma tööjõust ja nälk ähvardab halvenes „hindade revolutsiooni" tagajärjel.

x/ saj. naevavad Euroopas võimsad tsentraliseeritud riigid nagu Inglismaa, Prantsusmaa ja Hispaania, millede tõttes lõplikult tõrjuti välja Itaalia toodangu. Väiksetel Itaa---

lia linnriikidel nagu Firenze, Venetsia jt. ei olnud nüüdalt jätkuv ja võimalusi, et naistsa oma välisnaabrandusliane huvisid võitluses ülpool nimetatud suurriikide vastu. Samal ajal, nii paljudes Euroopa maades seoses feodaalse killustatusse linnvideeriikidega nasvas rahvuslik tung, Itaalias ei olnud niisgit majanduslikku ühtsust, ta jäi na poliitilisel killustatuses ja nõrgaks.

Itaalia poliitiline ilme XVI - XVII saj. on järgmine: loode-Itaalias asus suur Savoja hertsogiriik, mis piirnes Prantsusmaaga. Genua lahe naldal valitses Genua naabrandusliku vabariik, Kirde-Itaalias Hadria mere ääres — Venetsia vabariik. Lombardia tasandikul naabrateudel Kesk-Euroopast Itaaliasse, valitses nauba- ja tööstuslinn Milaano. Apenniini poolsaare keskosas, lõigates teda läänest idasse, asusid paavsti valdused. Väikeste Kesk-Itaalia isesseisvate linnriikide seas oli väljapaistvam Firenze. Poolsaare lõunaosa koos Sitsiilia saarega kuulus Napoli kuningriigi, mille üle valitses Aragoonia

(Hispaania) dünastia, nõudsein.

Itaalia linnade rünnakule ja ülele ei vastanud nende sõjalised jõud. Maa killustatus väikestesse riiginestesse tegi Itaalia x ü saj. lõpul raskesti saagiks tugevatele naaberriikidele. Sõjajaad prantsuse ja hispaania aadlimad püüdsid haarata uusi maid, rõõvida naabreid, et täiendada oma sissetulekuid. Itaalia linnade väikeste türannide rasuahne ja egoistlik poliitika, mis nutis nagu nad huvisid ainult oma ahnuse rahuldamisel, võistleja nõrvaldamiseks jne., viis selleni, et välisriigid segasid vahele Itaalia siseste vahelistesse nodusõdadesse.

1494.a. Milaano valitseja Ludovico il Moro kutses prantsuse kuninga Charles VIII endale appi vallutamaks Napolit.[9] Prantsuse rasuahne sõjanõuga organiseerimisel oli Charles VIII raha puudumine. Raha Itaalia vallutamiseks andsid Charles VIII itaallased ise: nimelt rohkelt, mis sõlmiti Ludovico il Moro ja Charles VIII

[9] E.V. Tarle, Исторія Италіи въ новое время, С.-Петербургъ 1901, lk 43

rahul, sai viimaks iseseisvad hertsogiriigid 200 tuhat tunatit. Peale selle prantsuse sõjavägedele võimaldati vaba läbipääs Milaano hertsogiriigist. Peale Louis XII'lt, Charles VIII sai surnud surnuaed Genua ja Milaano panuvitelt ja walt Itaalia mõjuvõimusamatelt isiseltelt. Charles VIII sõjaväeline 1494.a., mis avas enam kui poolesajaaastase Itaalia laastamise ja riivetamise perioodi välismaiste sõjavägede poolt, algas Itaalia poliitiliste valitsejate otsesel kutsel, toimus sõjalise abi tingimustes. Prantsuse sõjaväed ületasid Alpid kui Milaano valitseja Ludovico il Moro liitlased.

Prantsuse armee läbis praeguse Itaalia ja vallutas Napoli. Väiksemad Põhja-Itaalia valitsejad, vabariigid omavahel, lipetsesid prantsuse vägedega ise ja õgaüks püüdis saada omale vaen sellest tõjavõimust. Prantslased võitlesid vallutatud maal barbaarsena, nad rööviesid, tapsid, põletasid. Eriti rasuelt rannatas ena

valitsejate vastuse tugevuse läbi itaalia rahvas.

Varsti nõjuses rahvusvahelise olukorra prantslaste kasoodsalt: Charles VIII vastu ühinesid kaks neiser, Hispaania meiningas ja venetsia vabariik, selle liigaga ühinesid ka Milaano valitseja Ludovico il Moro, kes pidas Charles VIII. Prantslased peavad lahkuma Itaaliast. Nüs prantslaste tõjanäin Itaaliasse toimub 1499.a. Louis XII ajal, seekord on prantslaste liitlastens venetsia, ja Rooma paavst Aleksander VI Borgia. Tiinemeses ohtlikumas võistlejas Louis XII on Hispaania meiningas, nes na püüdis vallutada ja röövida Itaaliat. 1501.a. Louis XII sõlmib vaenuleppe Ferdinand Katoliiklasega Napoli kuningriigi jaganmise kohta.[9] Prantsuse väed tuliid esmesti Napoli, neid juba jõugneval 1502.a. liitlased tõusid üksteise ja Louis XII ajas hispaanlased Kalaabriast välja. Pärast seda algas Prantsusmaa ja Hispaania vahel pinnajaline

[9] E.B. Tarle, Istorija Italii ..., lk 45

võitlus Itaalia pärast. Võõramaised sõjaväed tallavad Itaaliat, laostavad terra idamaanda. Itaalia valitsejad nad naabrusest või hiiremaalt teenivad välismaalasi, pettes, nüüs ja jõustes üle ühe võitleja poolt teise poole. Võitlus Itaalia pärast tähistamata ja Prantsusmaa vahel lõppes alles 1559. a. Cât eau-Cambresis'i rahuga. Rahuleping määratles Hispaania võimu ja Habsburgide valitsemist Itaalias. Hispaania vahetu võimu alla langesid nagu lõuna-Itaalia (Napoli kuningriik), Sitsiilia, Sardiinia ja Milaano hertsogkond. Väiksed riigid — Toscana, Genua, Parma, Modena jt. osutusid pantlikult täielikult Hispaaniast sõltuvatesse. Sõltumatuse säilitasid ainult Paavstiriik, Venetsia ja Savoja. Sõja tagajärjel Itaalia majanduslik langes, sünnes feodaalne reaktsioon, nõudes rahvuslik sõltumatus. Rahvastiku arv langes järsult, nõrkati, näitus Toscanas ja endises Napoli kuningriigis, enam kui nahenduselt. Talupojagrupp, kes enne õlgadel oli

naudimid nõiu tõja rasmisid, oli ahastama panevas pimeduses, mida lõunas sümendas teodaalne rõhumine, põhjas aga maasmede sinine ja poliitiline omavoli.

XVI saj. II poolel, poliitilise ülluse tatuse säilimise ohumas, suur osa staadiast nimetub pantiliselt ühes lispaeaia provintsidest.

Jätgnevalt peatun pikemalt tõusimete tähtsamate liinnriikide olunoval.

Nagu ülpeal öeldud, meeter avastamisega Indiasse, naotasid Vahemere äärsed linnad oma endise tähtsuse.[10] Viini naupmehed nentsid 1512-13. a. keiser Maximilian'ile, et Venetsiast ei ole enam võimalik saada vajalimel arvul pipart.[11] 1514. a. pidid venetslased juba ise ostma mintsi lisabonist. Ka nisil Vahemeri naotas tähendamise aasta jooksul oma ammuse positsiooni rahvusvahelises

[10] Vt. lk. 18, peatükk I

[11] Ж. М. Кулишеръ, лекціи по исторіи экономическаго быта Западной Европы, С.-Петербургъ 1913, lk. 383

naabrandluses ja muutus väikse naabrandluse tähtsusega kontinentaalmeres. Venetsia naabrandluse jäänejäänguline langus algas juba XV saj. II poolt nii türklaste valdustasid Väike-Aasia, Kreeta ja Egiptuse. Türklaste näitel satusid naabrated Mustale merele ja Indiasse. Sellele lisandus hiljem Euroopa ja India vahelise naabrandluse ülemineku Vahemere basseinist Indiasse ja Atlandi ookeanile, India ja Egiptuse vahelise araablaste naabrandluse natuemine. Selle häviitasid portugallased, kes taht-sid naabrandlusmonopoli Islamaadega ainu näitel saada. Lõplik hoop Venetsia naabrandlusele anti siis, mil natuks Venetsia laevade liinides Madalmaadesse ja Inglismaale ja nii hollandlased, prantslased ja inglased hakkasid ühitama sõitu Vahemerel, rajama kauboriaid Konstantinoopolis, Väike-Aasias ja Egiptuses ning hakkama siin Levandi naabrandluse arvelt suurenes alles XVII saj. 70-80 aastatel.

Alles sellest ajast peale Venetsia

laanas olemast vahendajaks kuvo-
paiuu lõäne ja muusolmaaulinu
loa vahel, laanas vaeutamast kuvo-
pat mitte ainult iudia kaupadega,
vaid ka Väine-Aasia ja Egiptuse too-
detega. Venetsia XVI saj. lõpul oli
ainult kaubanduslikuus vahendajaks
lõuna-Saksamaa ja Vahemere-äärsete
slaavi maade vahel, ühelt poolt ja
Levandi tungudega teiselt poolt.

Sellinnan Toredalt said venets-
lased õiguse kaubelda Levandi maa-
dega ja sõita mere oma lipu all;
selt kaugitud kaubad müüsid
nad osaliselt lõuna-Saksamaa kaup-
meestele, kes endiselt mõlastasid Venet-
siat ja osaliselt vaestasid neudega
Staaliat, Istriat ja Dalmaatsiat.
Aadria meri oli endiselt nii Venetsia
omandus, sinna kubati ainult lae-
va, mis sõitsid Venetsia või Paavsti-
riigi lipu all. Kõigilt teistelt laeva-
delt võeti võrgeid tolli ja juhul
kui leiti mulatud kaupu — konfis-
keeriti laadung.

Sellise olukord muutus XVIII saj.

alguses, nii Austria astus stsustavalt välja venetsia pretensioonide vastu. Venetsia piidi alistuma ja naotas lõplikult oma rahvanduslikus tähtsuse.

„... Kogu riiklik organisatsioon oli Venetsias allutatud riiklikule inkvisitsioonile"[12]. Kodanlik vabadus, vaatamata niisuu vastupanule muutis riiklikus inkvisitsioonikohtu oma salajases politseilikkus aparaadis. Ta oli nodanlikus oligarhia valitsemise võimsaks toeks. Ta salajane politsei sisendas hirmu nodanlikus oligarhia vaenlastele, jõudes ise nähtamatuks. Venetsia inkvisitsioonikohtunikud omas ummamat võimu nii kõrgete võimuga: ta võis kaitsa nõigil Venetsia kodanikel.

Venetsia majanduslik allakäik avaldas mõju ka tõõtilisele olukorrale. Venetsias tugevnb Roma paavsti mõju.

Reformatsiooni idee ja temaga seotud vabamõtlemine levis laialt nogu

---

[12] К. Маркс, Ф. Энгельс, Сочинения, т. XV, Москва 1935, lk. 202

Lääne-Euroopas. Inglismaa taasiseisvumine katolitsismist sundis natoliine viimseid tarvitusele võtma otsustavaid abinõusid. Eriti hirmutas viimaseid asjaolu, et Haagias ende 14. jaan. 1542. a. oli välja kuulutanud, mille kohaselt nõid vaimulikud, nagu nõiduskohtud, muudeti inkvisitsiooni järelvalve alla.[13] Bulla viimistles kardinalide komisjoni koos esimehega, kes sai nimetuse „suurinkvisitor". Komisjonile anti mitte millegagi piiratud õigus viimseile nõiaviide nõuetekohaselt vahenditega läbi viia juurdlus katoliikluselest nõrvalekaldumise asjus, võtta tarvitusele piinamisi, konfiskeerida varandusi. Esimeseks „suurinkvisitoriks" oli kardinal Caraffa. Ta asus suure energiaga tööle, mitte soovides kaotada aega vaidlustes piinamisinstantsidega, ta ühtis oma raha ise suure majja, kuhu paigutas kohtu oma kantseleitega ja piinamisriistadega.

1543. a. andis „suurinkvisitor"

---

[13] В.С. Рожицын, Джордано Бруно и инквизиция, Москва 1955, lk. 326

välja korraldusi, et tuusi raamatu, vaatamata sisule ja sellele, et teda on varem välja antud, ei tohi ilmuda ilma inimvisitsioonimärkideta loata. Aasta-aastalt inimvisitsioonimärkide tugevendas oma mõju staalia võitlusele. Vaatamata sellele, et Aprenniini poolsaare tuusimaks linnades ja riikides, nagu näis, tegutsesid iseseisvad inimvisitsioonimärkide, Roomia inimvisitsioonimärkide muutus juhtivaks organiks ja täitsamatel juhtudel diktaatoriks nõudmisele nõrkuse oma tahte.

XVI saj. 60-aastail inimvisitsiooni protsessside laine staalias saavutas isegi paavst Paul IV (Caraffa) ajal nähtamatu ulatuse. Hispaania eeskujul põlesid tuleriidadel iga nädal mitmes poolsaare osades. Sellel ajal olid välja töötatud tööšüsteem, mõnimise printsiibid ja nõuetele vastavad meetodid.

Kuni meie ajani on ulatunud ühe vabameelse õpetlase inimvisitsioonivangi mälestused. Nende raamatu saame ettekujutuse vangla

olustimust.[14] Tihatillumend naisbuid saunanesid nelditega. Vangid, nes olid ilma jäetud riietest ja voodi-test, naanatasid nülana ja niiskust. Päeval ja ööl vangla aias peustavate hädaoisat või piinamiselt toodute oietst. Vangivalvurid näitusid vangidega vaininimiselt. Kambritese ei tunginud ühtegi päikesekiirt. Vangid haigestusid ja surid sageli. Vangidel ei lubatud lugeda ega kirjutada. Ainult enne ülekuulamist anti paber ja sulg tunnistuste ja oma vaadetest lahtiütlemise kirjapanemiseks. Vangidel oli nelatud ümbrisega rääkida, kiiti jälitati sidepidamist kapsinuisi tul naaber-vangide vahel.

Roomas inkvisitsioon nimetus katoliku reaktsiooni ähvardavaks relvaks. Ta nutsus eriti vihaamist ja hirmu nõigis vastu, nes säilitasid hinges vabaduse mõtte ja piiüete jäänused. Inkvisitsiooniga oli noaam-puntsid nõigil tolle aja usuvidli-

[14] В.С. Рожицын, Джордано Бруно и..., lk.331

uutel mõtlejatel. G. Bruno lõpetas elu inkvisitsiooni tuleriidal 1600. a., inkvisitsiooni tagakiusamise all naunatasid na Galiko Galilei ja Tommaso Campanella.

Campanella nooremaa Napoli kuningriia langes juba 1504. a. Hispaania võimu alla ja nuuetes ühes tähtsamates Hispaania nõa nõnaahia naatsiis.[15] Riina maaala varustas Hispaaniat tuaviljaga, Lõuna-Itaalia sõjaseadanad olid haaeiks võitluses türalastega, suurearvuline aadel oli Hispaania armee reserviks. Suurepärane Lõuna-Itaalia ulüüna ja loodesrikaanud mõjutasid aadlikue kultsena Napolis. Hispaania valitsus maaratas ainult aadlimad, ke omaavada pidid maae nõgmea talupoegadelt. Jäävjäägult aadel nuuetes parasiitlikuus klassias. Kohjates sõltuvalt ilmiinnomalt naha ja maates maae Hispaania kuningale, aadlimad tegelesid Napo-

[15] В. С. Рожицын, Джордано Бруно и ..., lk. 45

lis ümpõletamisega. Ülles laastunud, nad sõitsid mõladese ja püüdsid taastada oma headen varallide rõõvinusega.

Ühes ettemandes paavst Paul V räägitaase: „Hadlimad ekitasid nõudmisi mitmesugustele tiitlitele ja lõpphude lõpus peaaegu igaüks, ka nõige viletsam aadlik haaris endale hertsogi, vürsti, markiisi või vähemalt tiitli. Tiitli hoidmiseks on vaja elada suurusguselt ja sellepärast aadlimad püüavad omada Napoli iseinlinnu residentsi. Selle tulemusena nad laenavad võlgadesse ja on sunnitud tagasi pöörduma oma mõisatesse, kus nad nurnavad talupoegi."[16]

Hispaanlaste valitsemine Lõuna-Itaalias toetus peamiselt sõjalisele jõule. Santo Elmo vindlus Napolis oli ehitatud nii, et linn oli vahurisuude all. Ratsasandarmeita polgud ähvardasid alistunmatuid ja võitlesid nn. bandiitide ja „pagendatutega." Rõhutud rahvamihtide liiku-

[16] В.С. Розинуэл, Джордано Бруно и ..., lk. 46

nist väljendasid aladised õigusetuto väljaastumisi. „Pagendatutes" nimetati inimesi, keda jälitati seaduse poolt, aga „bandiitidena" nimetasid aadlimad talupoegi, kes olid laostatud maamnogijate poolt ja metsa jäänud.

Napoli rahvamasside elus omas tähtsat kohta usk, peamiselt viimnepühade ja tseremooniate vormis. Napoli vaimulikmaad tegid absolutismi ja aitas kaasa tema kindlustamisele. Hispaania munkgad tõlgendid staatilist mitte ainult sõjalisele jõule, vaid nõudsid ka vaimulikmonna abi. Kuid XVII saj. esimesel poolel toimub Napoli vaimuline hulgas nihkumine.

Töös „Talupoegade sõda Saksamaal" Fr. Engels analüüsib vaimuline olukorda XVI saj. ja selgitab, mil viisil alaanvaimuline mõjutt võimsid feodalismi vaenlasid ja näitab, et XVI saj. kõrvuti katoliiklikus feodaalse reaktsiooniga ja kodanliku reformatsiooniga esines

nolnias jõud — linna ja maa plebeilane opositsioon. Osa vainulinne läks üle rahva poole, ainus raster. „Vainulinnond", — nimetab Engels, — jagunes nahkes täielt erinevas klassis. Vainulin proletaalne hinnaheia noosnes aristovraatlinust klassist.... Vainulinnonna plebeilise osa noosnes väila- ja linnavainulinest. Nad siisid väljaspool nimiku proletaalset hierarhiat ja ei saanud osa tema nimustest.... Nende nidadest võrusid liikumise teoreetikud ja ideoloogid ja paljud neist lõpetasid oma elu tapalaval...",[17] nii plebeide ja talupoegade esindajad. Väärib märkimist, et na Campanella nimes alanvainuline hulna.

Firenze nimetab esimese järjenonna nende linnade hulka, millest Marx räägib, et „... mõnedes vahemere-äärsetes linnades võis juba XIV ja XV saj. paiguti nohata kapitalistliku tootmise esimesi algeid."[18]

---

[17] F. Engels, Kresťjanskaja voina v Germanii, Moskva 1952, lk. 25

[18] K. Marx, Kapital I, lk. 623

Firenze saavutas oma võrgutima tõusu XIV saj., mil ta oli ülieuroopalise maine kaleidoskoopse iseloomuga. Samal ajal olid tal pangasidemed suurema osa Euroopa ja paljude Aasia maadega. Kaleidoskoopse iseloomuga varakapitalistlikud suhted. Kuid juba XIV saj. II poolel Firenze majanduses hakkasid tunda andma mõningad raskused, mis tugevnesid XV saj. I poolel. Tõsi, ta ei avaldanud veel enti suurt mõju Firenze majanduse võimsusele tervikuliselt. XV saj. areneb veel siidikoodistus. Sinult läbi Venetsia sadama eksporditi XV saj. algul ikka veel aasta 16 tuhat kuldset naelast.[19] Seda enam, XV saj. II poolel, Firenze majanduse langus näis täielikult möödapääsmatuna. Kasvas konkurents teiste Itaalia linnade poolt, ilmnesid raskused tooraine varustamises ja vajaliku tarne puudumine. Inglismaa ja Prantsusmaa hakkasid ühes rohkem tähtsustama Firenze produktsiooni importi. Lan-

[19] A.D. Polova, Экономический строй Флоренции..., lk. 218

guse tunnusmärgid suurenesid teravalt XVI saj. alguses, mida soodustasid osaliselt kestva sõja purustused ja uute Firenze piiramine 1529-30. a. Arvulisted andmete, mis ulatuvad XIV - XV saj., vastandamine kalevitöödesse ulatuses näitab, et XVI saj. I veerandil töönoodade arv väheneb võrreldes 1336-1338. a. 25% valmistatava kaalu hulga vähenes 70%, aga kaalu väärtus 50% võrra. Allikad tunnistavad, et XVI saj. alguses tööd oli vähe, nahjud olid tundmata, ettevõtteid suleti, tööliste ülemahad hävinesid.

Pärast Firenze vabariigi langust ja Toskaana hertsogkonna moodustamist, XVI saj. 50-70 aastail, tuleb märkida tööstuse ja kaubanduse teatud tõusu, mingi võrra.[20] Seda tunnistab täielt uute tööstusharude tekkimine: klaasitootmine, juveliir, gobelään jt. luxuseseseute tootmine Toskaanas. Pandi alus suhkrutööstusele, loodi trükikojad. Vaeldamatuid edusamme saavutas Toskaanas mäetöös-

[20] A.D. Popova, Экономический строй Флоренции..., lk. 220

tus. Hõbeolat kaevandati Pietrasanta-
tas, rauda — Barghigiano's, vaske —
Montecantinis ja Volterra maakonna.
Tõstustoodangu kohta on vähe and-
meid, mid sajal aja ei võimalda
konstantseerida seganemisprotsesside
olemasolu, mispuhul valitsevad dead
hajalimaamupaatumi jooned. Maam-
pantumise arengutasemel saavutas
Firenze siidi- ja nahavitöötlus juba
XIV saj., mis ei laienend olemast
ka hiigi majanduselu languse perioo-
dil. Tootmine ei muutunud muusti
ulatuslikus tsunftitootmises. Hiigi
nahavitootmise seemes ja töölista ar
vähenes, maampantumur säilis samas
vormis, mis ta esines XIV saj. tinnae
ninevees seisis selles, et maampan-
tum XVII saj. väiksemal määral hajalimaampaatumi
jooni mii XIV saj.

Kahvitöötlus töötavate töölist
olumomast annavad tunnistust
järgmised andmed.[21] Et ehk mujte-
da töötasu reaalväärtust on teda
vaja võrrelda mõne hinnaga. Kui

21 A.D. Фолова, Экономический строй Флоренции ..., lk. 226

nõlta madalamaks hinnaks 5 liiri staio* ust, siis naaguri, kes tuuis 223 liiri 15 soldi aastas, sai selle raha ust 2237,5 naela nuust aastas või 6 naela päevas. Aga nii aluaada, et ta pidi maksma staio ~~nuuri~~ est 8 liiri, siis ta nõis osta ainult 3,8 naela nuust päevas. Silmas pidades seda, et naaguel nuuluid töölise hulaa, kes said nõrgmaat töötasu, tuleb oletada, et tööliste töötasu üldse oli madal.

x VI saj. 50-70. aastail toimus kohaajaline tõus mitte ainult tööstuses, vaid na kaubanduses. Kuigi toimus teatud tõus, mis omas kohaajalist ja suhtalist iseloomu, Tasaaama majanduses asus x VI saj. madalamal tasemel nii õitsengu ajal x IV saj.. x VI saj. lõpul olnuud kahenes nuusti, lõpliu langus toimus x VII saj.

Niisõnal nui juba x V saj. tööstus ja naubanduses ei andnud endist sissetulekut, naupmees ja tööstur hakkasid otsima paremat tegevust suunamata kapitali kasutamise

* staio' – 24 liitrit

sellega osutes pangandus ja liiguanvõtmine.

XVI saj. I poolel Strozzi panganaja ali nõige mõjuaeg staalias.[22] Tal olid oma esindajad mitte ainult Roomas, Napolis ja Venetsias, vaid ka Prantsusmaal, Madalmaadel ja Hispaanias. Filippo Strozzi ali Roomaga paaristi paremini, laenas raha Prantsusmaa meeingale. XVI saj. Firenze kaupmeestele ja pankuritele ilmnes täiesti uus tulmallinas ja nimelt: tunistus suuruses, paavsti või valitseja juures. Näitus tuntud ajaloolane ja poliitiline tegelane Guicciardini, Firenze üks nõige sinnaga naaja esindaja, täitis nõuguid mohestusi paavst Clemens VII ja Firenze hertsog Alessandro juures. Hertsogi tunistuses sisis na tema vend Luigi. Paavsti tunisid Francesco Vettori, Bartolomeo Valori, Filippo Strozzi jt. Firenze ülemaihi esindajad. Nad olid provintside, linnade, mindlesta jne. valitsejad. Ka tunistus andis

[22] A.D. Popova, Экономический строй Флоренции..., lk 228

neile rohkem sissetulemut nii tööstuslik ja naabanduslik tegevus kui ainda võimud.

Kuid otsustavat tähtsust suurte Firenze ettevõtjate ja rahvamasside jaoks ei omanud mitte liigaseotlikud paingandus ja teenistus valitsejajuures, vaid maahaaramine. Kui varem maavaldusid andsid ainult täiendavat tulu, siis XVI saj. maavaldustest ainult Firenze ülemkihi varaaduse huvigas jätkas suurenemist ja XVI saj. II veerandil moodustas valitseva osa sellest. Üldise majanduslangusega tingimustes, mil maavalduse tähtsus tervikuna vähenes, toimusid muutused ka agraarsuhetes.[23] Pärast pärisorjuse aeg-

[23] A.D. Popova, Экономический строй Флоренции..., lk 232.

listlinnus paranimajanduses nagu see toimus Inglismaal või säilida enam vähem muutmatuna pika aja jooksul nagu see oli Prantsusmaal. Kuid Itaalias, osaliselt Tosmaana, poolterarendi areng toimus koopis teist teed mööda. Poolterarendi arenemine Tosmaana näitab et juba XIV saj. lõpul hakkasid tugevnema feodaalsed elemendid. Feodaalsete elementide tugevnemist tuleb selitada linna kapitalistliku arengu nõrgu astmega mõlemal. Kapitalistlike suhete elementide tekkimine linnas võis mõjuda külale ainult feodalismi nõrgestavas ja lahustavas mõttes, aga mitte tuua hävitades. Sellpärast ekspluateerimise vorm oli seotud feodaalsete jooksu tugevnemisega poolterarendis. Aga see ei tähenda avaldas äärmiselt eitavat mõju linna tööstuse arengule, vaikse tööjõu juurdevool linna. Poolterarendite feodaalse ekspluateerimise tugevnemine on ühelt vaga kapitalistliku suhete piiramise

põhjaseas linnas $x^{\overline{V}} - x^{\overline{VI}}$ saj.. Talupidajate olukorrad olid väga rasked. Vastavalt 1563. a. seadusele talupoeg pidi nahe pärast saagi koristamist tagastama vilja ja niipalju niipalju hiid oli maadalasse, mis tiis, mis ta sai seemne võlgu, ta pidi selle vahe raha tasuma. Neis tingimustes talupojad pidid tegema pidevalt musi laene. Maavaldajad kasutasid seda, et poolteistkümnest aastada veelgi suurenisse sõltuvusse. Kõigile sellele lisandus veel terve viida tõsi kohustusi. Ilmusid teodjuse elemendid. Talupoeg pidi parandama teid ja naabrid, istutama puid jne. Naisi naasutati kodustes töödel. Maavaldaja omas ka veel piiramatut võimu segade ennast oma poolteistkümne perekonnaliikmete.

Kitsenduste ja kohustuste isikuvõõrandamise tunnistab seda, et feodaalsed jäänukid agraarsuhetes pidevalt tugevnesid.

Kogu ülevalpool öeldu lubab meil teha järelduse, et Firenze, hiljem Toskaana riigi majanduses

XIV saj. II poole ja XVI saj. toimub kapitalistliku elemendide nõrgenemine ja feodaalse majanduse tugevnemine, kuigi feodaalne maatsioon ei tähendanud kapitalistliku suhete täielikku kadumist Firenzes.

Majanduslikku õitsengu perioodi või staadiumi määratsevääruse proletariaadi ja poolproletariaadi osas.[24] Algav majanduse langus puudutas just nõiget rohkem neid ühiskonnakihte. Rõhutud masside antud staadiumis polnud võimelised ära saama ühiskondliku pahede põhjustest ja nende võimalustest. Esimesed katsed kritiseerida olemasolevat korda ja välja töötada ideaalse riigi plaan tulevad intelligentsi hulgast. See osa intelligentsi, võime olla rõhutud masside poolt, ei ole iseenesest ajalooline juhuslikkus. Ta on tingitud intelligentsi alamnihi materiaalsest olukorrast. Kui kapitalistliku suhete arengu tingimustes me sageli võime

[24] В. П. Волгин, Очерки по истории социализма, Москва-Ленинград 1935, lk 94

näha vainus töö tegijate naadust
suurenat nasvu nii nõudmiste nas-
vu nende järelu, siis staalias tornab
se eiti silma. Tööta intelligendid,
nes seisid massidega ühel majandus-
lisel tasemel, olid neist nõrgemal
vainus aeegu pealet, sellepärast sai-
gi nende seast esile nerviala inimene,
nes räägais uuest, paremast nonast.
ühens sellisen nuhens oli Campanel-
la, nõige väljapaistvam itaalia
intelligentsi esindaja XVI saj. lõpul ja
XVII saj. algul. Sotsiaalse geneesi is-
ärasustega on selgitatav uue ühis-
nona ehituse nõda spetsiifilisi jooni.
Olles subjektiivsed nõitlejad nõhutud
masside huvide est, varase utopist-
liun sotsialismi intelligentsi paras
esindajad paratamatult tõstad
ühismondliku ideaali nõjelduselt
juurde tiste ühisnona masside
meelolude ja otsingute elemente,
millega nad on seotud nas dua
päritoluga või tiste ühiste suhe-
tega. Teisest nüljest, mida nõdalam
on nende masside ühismondlien antiv-

ses ja teadlikumas, mille nimel nad välja astuvad, seda nõudmalt ilmnevad nende utoopias spetsiifilised grupi huvid ja intelligentsi, mitte niisuguse, rahvahuvid. See grupi huvide nõjue on väga arusaadavalt tuginda paljudel sotsialistidel-utopistidel nagu näiteks ka algusesi. Võib öelda, et see nõue täielikult ainult töösteliku kapitalismi arengu perioodil, klassivastuolude tavalisse perioodil nõuab tõeliselt sotsialismi võidugа, mis väljendab peatsel nõjue proletariaadi huvisid.

Jõgeva peatükis peatun pikemalt Campanella elul ja loomingul, pöörates eriliist tähelepanu tema teosele „Päikseriik", mis tegi ta nime tuntuks nõgu maailmas.

II pt.

Campanella elunäin ja tegevus.

XVI saj. Itaalia tähelepanuväärne mõtleja ja oma eest võitleja Tommaso (Giovanni Domenico) Campanella sündis 5. septembril 1568. a. Kalaabrias Italo linnakese lähedal, näsitõõlise perekonnas.[25] Juba lapsena tõmbas ta endale tähelepanu oma andekusega. 13-aastaselt võis ta improviseerida nõne proosas, samuti värsside tõsnõiu millisel teemal. Tia soovis talle noh-tuõrjääri ja saatis noore Tommaso õppima Napoli juristist onu juurde. Kuid Campanellat huvitas juba tol

[25] T. Lafarg, Tõmas Kampanella, Moskva-Leningrad 1926, lk. 17

ajal filosoofia, mida ta õppis ühe munga juures. 1582. a. astus Campanella dominiiklaste ühestriino sellpärast, et soovis teadusega tegelda. Tema päritolu juures oli tol ajal see ainuke reaalne võimalus teadusega tegelemiseks. Campanella andekus ennandada võis teadusel ja tema suure päranne oraatori talent naidata ta teiste munkade ees. Õpetajad püüdsid arendada tema andekust ja teha temast oma ühestri eestvõitlejat.

Sel ajal ühinesid iga ühestri oma filosoofide ja võitlustega, esinohta omaaegsed dominiiklased. Kuid XVII saj. jesuiitide ordu, asutatud 1540. a. Ignatius Loyola poolt reformatsiooni vastu ja paavsti võimu kaitseks, hakkas varjutama oma hiilgusega teisi ordeneid. Dominiiklased, kes tahtsid tagasi saada oma endist tähtsust võtsid võitluga Campanella vastu ja toetasid tema teadmiste jaoks.

Kloostrid kogu aldaaegsid sagli

oniavahelisi suhteid. [26]
Nad nutsusid ükstist avalikule
oraatorlikule tavaüritusele. Praqi avan-
nes ka Campanellal võimalus esi-
neda ühel sellisel vaidlusel. Filoso-
fia professor, kes oli nutsutud prant-
siuslaste poolt naitsma oma ideoloo-
gilisi aateid, hoiatas ja saatis enda asu-
mul oma õpilase koos Campanellaga.
Kui Campanella sisenes vaidlus-
ruumi, nutsus tema noorus esile
ebamugavuse, arvati
isegi, et õpetlane saatis põlgusest
enda asemele selle laheneteu dis-
putandi. Kui Campanella hakkas
rääkima, ilmestus nimetus vaimus-
tusest. Campanella ilmutas oma võ-
imet sellist sõna ja liidlikkust, et
isegi prantsuslased ei pidid tun-
nistama ta võitjaks. „Tõeline ge-
nius ilmutas teeda" — rääkisid nad.

Edu tõukudas Campanella tead-
mistele jalule. Aga tema teadmiste ja-
hule ei olnud antud õpetused mõl-
laldanud, ta õppas ükspäev vaim-
mis lasi tal naheldda isegi selles,

[26] П. Лафарг, Томас Кампанелла, lk. 18

kas Karl Suur on nunagi kuisterinud.[27] Kui õpetajate vastused teda ei rahuldanud, püüdis Campanella ainal nädal näsimestele vastuseid leida. Ta uuris Aristotelest, kelle tööd olid nähtusaadavad vanaaegsete kommenteerijate vaatest. Campanellal tuleb meelde, et Aristotelese õpetuses on palju, mis ei ole vaatluslas tegelikkusega. Ta tutvub Platoni, Pliinius Vanema, Galenuse ja Telesiuse töödega. Juba nüüneb tal iseseisev mõtteviis, millega järgi otsustada, mis on õige ja mis — vale. Sellest mõtteviisi puudus on: kas asi on vaatluslas vaatlemaailmaga. Eriti suunt mõju avaldas Campanellale Telesiuse õpetus. Telesiust ennast tal õnnestus näha ei õnnestunud. Telesiuse töötu vahta Campanella ütlustas: „Lugedes lähi esimese peatükki, ma nähe taipasin näiv, mida peavad sisaldama järgnevad — nii järjekindlalt tuleneval Telesiusel peamistest lausetest edasised — mitte nii nagu

[27] Ch. Sigwart, Thomas Campanella und seine politischen Ideen, Kleine Schriften von Christop Sigwart, Freiburg i/B Tübingen 1889, lk. 129

Aristotelesel, nellel igal sammul on vastuolud.[28]

Telesius on esimesena kriitiseerinud aristotellaslaanu nõrkasid füüsikat, ta jutustas na loodusfilosoofia põhjaliku reformi vajadusest. Ille sisu — nähtusi tuleb vaadelda ja hinnata mitte dedukteerivate järeldusete tee, vaid vaadelda neid endid, avada nende mõte, nii nagu nad meile ilmnevad. Sellega seostab nüidab Roger Bacon'i nii esimest mõtlejat ja uurijat üle kogu maailma mõttelisest nõustumisest ja selle asemel tasuma asjade vaatluse valvamisele tule.

Telesius nõjul vaistas Campanella reformist, nõigepealt füüsika valdkonnas.[29] Aristotelese autoriteet pidi asendatama ja uus maailma vaatlusmetod tema asemele seatama. Kuna ene-

---

[28] М.М. Ковалевский, Развитие идей государственной необходимости и правды в Италии. Бэкон и Кампанелла, Вопросы философии и психологии, январь 1896, lk. 144

[29] Ch. Sigwart, Thomas Campanella und ... lk 134

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

giaga aasta 20-aastane Campanella tegutseda; ta kirjutas sel ajal traktaadi: „De investigatione rerum", „Philosophia sensibus demonstrata" ja „De sensu rerum" jne., nõigis neis ta arendas õpetust, et inimene võib maailma tunnetada ainult meeltega.

Campanella esimene tõsine kirjutamise ajendiks oli 1587. a. ilmunud vähetähtsa itaalia filosoofi ja jesuiidi J. A. Marta raamat, milles ta rünnates Aristotelest ja kritiseeris Telesiust; selle raamatu vastu autor tõõtas mõnda aastat.[30] Campanella kirjutas seitsme nuga selle vastu raamatu („Philosophia sensibus demonstrata"), milles esõnas väljendab seisukohta, et loodust tuleb selgitada antud aistingute alusel. Seda seisukohta ta arendab nagu töös, ilmselt naaldudes sensualismi. Campanella lükkas põhjalikult ja tõsikasjalikult ümber ühe varase seisukohad, avaldades mitte ainult traditsiooni, vaid ka tõsiseid iseseisvaks mõtlemiseks. Ühe

[30] Т. Кампанелла, Город солнца, Москва 1954, lk. 173

raamatu ta lõpetab ähvardusega
viirutada viivitamata ues raamat,
mis J. A. Marta julgeb uuesti Telesiuse
vastu välja astuda. Sille oma esimese
tvadeloimetöö kampaania avaldab
Napolis 1591. a. Napolis ta ütleb uue
töö („De rerum natura"), milles ta juba
ümaldub Telesiuse õpetusest, olles
innustunud astroloogia õppimisest,
mille vastaseks Telesius oli. Se raamat
on viirutatud napolitaanlase della
Porta vöjel, kes asutas akadeemia
loodusest, saladustest" õppimiseks. Oma
tõsise raamatus, samuti Napolis vii-
rutatud, kampaania saamuk uues-
ti Telesiuse jälgides, tõestades sellega,
et tema maailmavaade
sisaldas veel aastail müllalt suuri
vastuolusid.

Kampaania ilmutas oma vaba-
mõtteliust mitte ainult raamatus,
vaid ka tegudes. Oma õpinguteks ta
kasutas raamatuid ülaostri raama-
tukogust, künismata luba ülemustelt.
Tulemuseks oli salakaebus: Kampa-
nella arreteeriti ja saadeti Roomas,

nes ta sattes inkvisitsiooni nohtu natte. Esimene nool ta päästes nergelt, ta lasti vabalt, mispi jäi tugeva nahtlase alla.

Vangistusele järgnenud aastatel Campanella rändas mööda Itaaliat.[31] Roomast siirdus ta Firenzesse, mis ajatult taotles suurhertsogilt õppetooli Pisas. Edasi siirdus ta Bolognasse, mis lähsid kadunna ta näsinäjad. Bolognast suundus Campanella Padovasse. Kuid ta vaenlased ei lasnud tuda jälitamast, ta peale naevatasse ja Campanella sattub uuesti inkvisitsiooni nohtu ette. Esimene protsess (süüdistati ordumindrali solvamises) möödus nergelt, mild teine protsess oli tõsisem ja ähvardas narnide tagajärgedega. Campanellat süüdistati, et ta on kirjutanud raamatu „Kolmest petisest" („De tribus impostoribus") ja ei ole ilus andnud netsenit, nellega ta on jutte ajanud. Nendele süüdistustele lisati veel salanaebes, mille Campanellat

[31] Ch. Sigwart, Thomas Campanella und..., lk. 136

süüdistati satiirilise kunstiteose kirjutamises Kristuse nõbta, mis pidi näitama tema kiindumust Demokritose vastu. (Demokritos — kreeka ateistliku materialismi peamine esindaja.) Võib olla see, et raamat, millo autorius Campanellat pretti oli antud enne tema sündimist kirjutatud, aitas tal välja rabeleda, aga tõenäoliselt aitasid kaasa ka mõjuvad esthostjad. Kuidiva nuilje nõbtub pidid jätma ka Campanella noorusiast teost: „Kristlikust monarhiast" ja „Kirikuvalitsusest", milles ta esines reformatsiooni liikumise vastasena ja paavstivõimu pooldajana, tõendades, et paavst peab ühendama oma võimu alla kõik kristlased ja muutuma mitte ainult vaimulikuks, vaid ka riigivalitsejaks. „Sellele usulise ja poliitilise ühtsuse rääkib Laparque — Campanella püüdis ainult selleparast, et natuestada tüüd ja kuna raha ja kaabu mina peal."[432]

[32] Vt. Kammakuuma, Topog commuga, lk 175 Kuna antud P. Laparque teos polnud kättesaadav.

Need Campanella püüded, vastavalt tema aja tingimustele, väljendusid sageli teoloogilistes normides, nii et natoliinne viisine poolehoidja ta või nõuniknod näida õigeusklinu natoliiklasena.

Campanella ei niijutanud ainult filosoofilisi töid, vaid on na poliitilisi töode autoriks. Ühe tõs „Kõnd itaalia rõhstidele" püüab ta mõjutada itaalia rõhstit, et need ei asetaks vastupanu Hispaaniale.[33] Itaallasid peavad leppima asjade seisundiga. Iga riik taotleb võimalikult suuremat võimu ja itaalial tuleb valida kas ta tahab olla Hispaania või Türgi võimu all. Paavstivõimu peab saama ainuvalitsejaks, sellest ta peab kasutama kristlasta relvi, ainult Hispaania abil. Hispaania monarhia on nõige suurem, su põhineb juuralisel ühtsusel. Ühtsa Itaalia ise lähemal ajal ei saa omada suurt võimu,

[33] J. Kvačala, Thomas Campanella Ein Reformer der ausgehenden Renaissance, Berlin 1909, lk 13

peaks ta Hispaania nõlgi liituma, et saada neitsit tüvulaste vastu. Riigi valitsemises tuleb luua senat mitmiliikest või vähemalt itaalia päritolust. Iga ametit nõrval võivad olla üks nadalal ja selle tipul paavst. Senatis tuleks hääletamisega muudatada sõda usumuudatuste, vallutuste puhul tuleb ühiselt vallutatu võtta ühisvalduse. Kui nõgi ühisimult midagi vallutab, siis peab ta paavstile ühe osa andma. Campanella peab selles töös ülevõigi silmas paavstluse huve, peab selle aeg-ajalt nõu, mida oleks võimalik Belgiat Hispaaniale alistada, käsitleb põhjusi miks Hispaania Madalmaade poliitilna poleud edukas.

Aastal 1597 pöördus Campanella Napoli kaudu tagasi Kalaabriasse ja ema kodulinna Stilosse.[34] Ta leidis, et ta kodumaal toimub rahutu nääringine, esinesid tõsised konfliktid Hispaania asemninga ja vaimuliku ametiste vahel. Konfliktide põh-

[34] Ch. Sigwart, Thomas Campanella und ..., lk. 136

jus — piisapid maldasid suure-
ma asa daminanast muinga
võimu alt, ulaatrid andsid natt-
set kandiidi jõumudile. Lisas sellele
partiide võitlused liinades, raamide
riisumine turalaste poolt ja sagedi
võetavad maavõrult suured maa-
sud.

Sellis olukorras hakkas Campa-
nella pidama nõuesid, mis pidid
rahutust veelgi süvendama. Campa-
nellale paistis, et ühtäigi tradit-
nõju all on maailm igapidi viltu
läinud. Palju on valelikust, tü-
rannist, valitseb egoism ja näiv-
jal on vajadus põhjaliku muudatu-
järele. Ta hakkab juurdlema,
mildas oleks võimalik riiki ja
riiki vastu viia õnnelikule tule-
vikule. Tema ideaalis oli kristlik
maailma monarhia paavstiga
esiotsas, mujumes ta arvas, et His-
paania on suutaline seda teostama.
Campanella leidis end olevat mitte-
tud süütuna maailma, mit
valgust ja võitlema pahede vastu.

Ta tundis end kaljuna, mille vastu
peavad purunema traadnatus ja
nurjus. Ta arvas, et lähemal ajal peab
saabuma uus ajajärk, selles valdu-
muses tugevdab tõde astroloogia.
Ning se uus ajajärk pidi algama
aastaga 1600, sest 16 on nõige püha-
matu arvude 7 ja 9 summa. Sel
ajal voolavad Kalaabria maavä-
ringad, ilmub uus komet — mida
nõia pidid olema maailma hukku-
mise, millele pidi järgnema mulda
ajastu, ulaäijad. Campanella hoi-
das loomu mulda ajastu pilti ja
selle ta võttis kõigest noomi oma
„Päikeseriigis.“.

Nõte tülestõusust vihatud va-
litseja vastu liidis laialdast toetust
mitmesuguste inimeste hulgas.[35] Val-
denõust võtsid osa munkad, nes
jutlustasid ülestõusust noge Ka-
laabrias, aadlimad, nes ei olnud
rahul hispaanlaste valitsemisega,
samuti Kalaabria rõõvlid. Ülés-
tõusu jaoks koguti relvi ja raha

[35] Т. Кампанелла, Город солнца, lk 176

ettenõtlik noor aadlik Maurizio de Rinaldi pidas lähiräägimisi tuntud astroloogiga, kes pidid nimelaasmääratud ajal tulema oma laevastikuga raamatuid ette ja hispaanlasi aitama hoidma. Ülestõus pidi toimuma 10. septembril 1599. aastal. Kuid liidus naasnuid ei olnud. Vandenõulased võeti kinni. Campanella püüdis ümberriietatult põgeneda Sitsiiliasse, kuid tabati. Surmaanuhtlusest pääses Campanella tänu sellele, et teda peale poliitilisi aruteid süüdistati veel usuteenluses ja otsust selles asjas ei võinud teha hispaania võimud, sest nende kohus pidanud valdkonda. Campanella pääses küll surmast, kuid mõisteti elus ajaks vangi.

Eestõnas oma „Atheismus triumphatus" Campanella jutustab tuntud raamatustst. „Ma olin vangis 50 erinevas vanglas ja 7 korda piinati mind julmalt. Viimane kord kestis piinamine 40 tundi, kõvasti kinni seotud nööridega, mis

võimasid nähase, seljale siotud nätu-
ga. 40. tunni pärast arvati, et ma
olen surnud ja matmestati piinamii-
ne. Nad tõimasid minu, et hoav-
dada mu naanatesi... Mitte misi
ei suutnud minu nõigutada — ji-
minult ei sundetud välja kisnude
lihtagi sõna. Esimene nord misiti
mult tihnemalamisel: „Kiest sa tead
seda, mida pole õppinud? Kas tiad
ei aita murat?" Ma oastasin: „Et õppi-
da seda, mida ma teen, ma põle-
tasin nähaem vaeva mui Teie jõite
veini." [36]

Vaatamata piinamistele, mida
Campanellal tuli taluda, ta loomin-
gulise tegevus ei nõrgne. Ta niigutab
huigaliselt sonette ja kantsone, mis
olid mõttetiugavad ja tõeliselt poeti-
lised. Osas luulutustes ta väljendab
isiklikme elamusi, osas filosoofilisi
mõtteid jne.

Campanella looti, et rahvas
tõuseb üles tema esimesel nutsul.
Ja nas võisni se tiisiti olla? Iest

[36] T. Kampanella, Päikeselinn, lk 25

tema pidi teoma rahvale vabadust,
pidi juhtima neid tõotatud maale.
Kui mees pidi campanella olema,
nii ta näeb, et ta on üksi, näeb
poolt hiiglatud. Kahtlemata selle
mulje all ta kirjutas soneti, mis on
lähiminevuse halutsusest rahva vastu
ja milles ta taastab mõtted ja
tunded, mida on tõlgendand näeb
algaeg ja näeb rahvaste revolutsionäärid.

Ta kirjutab oma soneti „Lihtsast rahvast": „Rahvas — lhamindel ja mõistmatu loom, ms ei tea oma jõudu ja mõnmardab lõõnide all ja näeb räängema noorma all; ta laseb end juhtida näeb nõrgemal kapsel, neda ta ühe liigutusega võiks ümber tõugata. Kuid ta nõudab teda ja täidab näin ta kapriisid ... Kuulmatu lugu! Ta ise peab ennast ja valmistab ahelaid endale oma käega. Ta väitleb ja seisab ühe ainsa carlini[37] est, mille ta aanab meeingale. Näin, nii

[37] carlino — napoli väikemünt

asub maa ja taeva vahel, nuuluh talle, mis ta ei tea ise ja mis neegi avaldab talle ta tegusid, ta tõmmab selle maha ja tapab.[38]

Ühe oma filosofeerimatest teostest „Hispaania monarhiast" kirjutas Campanella vanglas. Selles töös Campanella näitab ennast tõelise asjatundjana poliitika ja ajaloo alalt. Töö sisaldab palju tähtsaid[39] Esimeses osas käsitletakse Hispaania monarhia aolise arengu aluseid, ta peamisi faktoreid, need on: 1) jumal, 2) inimlik tarkus ja 3) juhus. Alates VIII peatükist on käsitletud monarhia sisene reform, räägitakse nendest, tema kaitsetest, seadustest ja tegustest. XXI peatükis käsitletakse välispoliitilisi suhteid. Töö lõpeb peatükiga kalvandusest rohtu. Töös nõutakse vahendeid, mida Hispaania peab saavutama maailmavalitsemiseks, mis nõuab jõudu seatuse tast kõigepealt — Roomat ja loodust.

---

[38] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 165

[39] J. Kvačala, Thomas Campanella ..., lk. 26

Peamisi motiive toose on loodespõhi-
ne propaganda. Idealiselt ja õigusli-
kult ümberlutatuse paarst nõuge-
mata rõivastes, aga pantliine maa-
ilma valitsemise luhatuse Hispaa-
niale. Leitase, et monarhia prak-
tilenna täielikult valitsemisele võõrilise,
sellele on suur tähtsus antud nasva-
tusele. Võrdsus peab olema vahendiks
riigi mõõtmisel.

Vanglas viibitas Campanella ka
„Päikeseriigi" — teose, mis hiljem mõju-
tas teiste poolt viibitatud tööde
nõige tuntumaks.[40] Väikeste vastu-
olude vaatamata on tööd „Hispaa-
nia monarhiast" ja „Päikeseriik" omavahel sisemahtades ühtsed ja täiendavad
teineteist. Tõsi on, millist Campa-
nella tööd me ka vaatlus, igal pool,
vaatamata teemade mitmekesisusele
esineb ühes ja samas mõte — sotsiaal-
se tasakaalustatuse vajalikkusest ja
vältimatusest. Mõte, mis on tunnus-
tud arutlustega ideaalsest kristlikust
monarhiast tõstes tõstes ja avalikult

[40] Vt. peatükid III ja IV

väljendatud: kuulsas utoopias.

Üks tähtsam vanglas viijutatud tõõde hulgast on veel traktaat „Parimast riigist" („De optima republica").[41] See traktaat viijutab endast Campanella „Päikseriigis" esitatud poliitilisi ja sotsiaal-majanduslisi vaateid edasi arendamist ja põhjendamist. Campanella viijutab ilmaruumist, mis ta püstitas selle traktaadiga jätkuks: „Ma mainisin [mitsinnesi], mis näitlevad inimesti ebaaususe ja valitseva kuratlikku ausahnuse-ga, ja selle näeb maailma ainsa idealset riiki, mis põhineb loodusseadustel. Seljuu Campanella töötas üksinda ja täielikult traktaati nõudmalt. Traktaat ilmus esmaordselt trükis 1637. a. Pariisis, kuna nõgitud tõsta II osas.

Vangla rõõmu varemes peamises katuse, kui Napoli asemmüügaks määrati hertsog de Osuna, kes ise kannatas samuti klipaaria jälitamise all.[42] Ta sõbrustas valgaabia

---

[41] T. Kampanella, Город солнца, lk 129 jj.
[42] T. Jafaro, Tomás Kampanella, lk 28

vaadeaõulasega ja oli vaimustatud Campanella geiniust. Ol õsina tuli sagli Campanella juurde nõu pidama jooksvates riiklikes küsimustes. Ta lubas Campanellal täiendada oma teadmisi, olla nõjavahetuses sõpradega ja võtta neid kirja vastu vanglas. Paljud põõrdusid tema nii oma astroloogi poole. Vanemdi jt. silmapaistvad õpetlased antasid nõjades teemaga pikemapikisi nõusinnusi. Sellese perioodi nimetab na Campanella tutvus saksa luthelase Tobias Adami'ga. Neid mõlemaid sidus se, et nad pooldasid Kopernikuse ja Galilei õpetusi. Vaatamata sellele, et Campanella ei lugenud Kopernikuse süsteemi vaielduluult õigeks, piirdes lõna oma astronoomilist süsteemi, ta astus otsustavalt välja Galilei kaitseks ja tegi na vaba teadusliku uurimise kaitseks. Selles küsimuses Campanella avaldas nõukogudest, mida ei ilmutanud paljud tema kaasaegsed. Campanella kirjutas küsimasjalise töö „Apologia

pro Galileo", mille, mitte piinduda Galilei õpetuse teisukohtadega, tõstatuna teooria õigust loodusliimest, filosoofilisist ja juumaliimest vaatenohast lähtudes.

Kuldeemisega luua Napoli muuseumiga ülevaatlikoosuinohes hertsog de Cuuna uutes esile jesuiitide vihe, nes norraldasid Cuua vastu intriigi, eesmärgiga umaldada ta asuumisega nohalt. Kuid hertsog otsustas koopis lahuu liiua Hispaaniast ja uuulutada end Napoli ja Kalaabria uuuigaus. Räägitakse, et selles mõttes toetas teda nõuanuetaja Campanella, nes loobis de Cuuas liida selva uua sotsiaal-poliitilise revolutsiooni plaani teostamiseks. Kuid hertsog reeditti ja heiditti vanglasse. Tema asemele tuli Borgia. Campanella vangistustingimusi muutusid rasuemaks.

Kaus aastat peale de Cuua vangistamist sui Roomas Campanella teosija paavst Paul V, nes taotles Campanella vabastamist. Ta

trade tõitis campanella ahastusega.
„tiuult suunna väljun nia vang-
last!" — hetüdis ta. Kuid mees paan-
tis urbanus VIII leidis ta enale uue
soosija, ues juhituna oma antiihis-
paanialisest poliitikast tarbida Cam-
panella ühendamist müüdumüüdiga.[43]
Campanella viisas üle Rooma, mis
ta ei saa vabaks, saavutab aimult
loa välja anda oma teosid, mis
enne pidid läbima viivitusi tsen-
suuri. Seoses, mida paavst osutas
Campanellale, põhines peale poliiti-
liste vaadetlusta veel isiklikel huvi-
del. Paavst oli nimelt ninglia astro-
loogia poolduja ja ta tahtis tel alal
saada samasuguses ajataunduses
nii Campanellagi. Kuigi matolinn
niin ei jälitanud otse astroloogia
konnastajaid, siis igal juhul suh-
tus halvustavalt neisse. Vaatama-
ta sellele tõusimud matolinn nii-
ne uurijaid nagu näitus paavst
Paul V, kardinal Richelieu jt. usu-
sid astroloogiat, olles ta ofitsiaalsed

[43] III. Kammarmeyer, Topog comm. Ca 180

vaenlased, ema isēlikes taevidustes pöördusid astroloogia poole. Vajalik on mäniida, et na paljud sellega ajastikud õpetlased ususid astroloogiasse. Tiinane on seletatav ajajärgu ülemäärase isiklikkusega. Paraasti hiivi astroloogia vastu aitas palju Campanellat. Ja nii ta veel nüüdsgi artikli, milles valtida saa-
-lust, nii on ettemuudatud tähtedega!, lasti ta lõpuks vabaks.

Campanella vaenlased jälgisid teda endiselt. „Milline saandaal, — räägivad jesuiidid, — et paavst lubab Campanellal linnide vabaduses! Su inimene — junalaval-
latu ja netser. Ta on riigimaantaja ja mässu vaenlane. On ju mõnitamine — vihata luutheriit ja Kalvinit, mida teitsa ema rinnal koopis ohtlikumat madu!"[44]

1632. a. alaand Galilei protsessi astus Campanella uuesti ta naitsea välja, sa mulgi halvendas Campanella olukorda. Neile asjaoludele lisandus

[44] T. Lafgar, Tõmas Kampanellast, lk 29

oel süüdistus must vandenõust kuningaid vastu, mis peaaegu olnu samad saatuslikuks Campanellale. Ta põgenes Prantsusmaale.

1. detsembril 1634.a. saabus Campanella Pariisi.[45] Tema ümbruses avatasid ta vastu suurt huvi. Pariisis Campanella elas jaanuarini klooris. Sama aloosten andis minu kiljem terve poliitilisele raamule — jaanuariidele. Seda tuleb vaadelda uue juhust. Kloostris Campanella tegeles peamiselt oma tööde vaguniise ja vormaldamisega, tema tööd allutati sorbonne'i tsensuurile. Pariisis Campanella vahetas paljusid õpetlasi ja ta oli avatavasti seotud Prantsuse Teadlaste tuvastamisega. Nimelt pidas ta Pariisis õpetatud konverentse, mis tegeldi traditsioonilise müsiinestega, kiljem nendinal Richelieu vaguniise need teadlastega tegeljad nimmu ja Campanellale anti juhtiv koht nende seas. Ühiskonnajaliselt pole ta osast teada. Campanella oma Richelieu

[45] Ch. Sigwart, Thomas Campanella und..., lk. 145

soosinguit ja tõde võeti usuringanoja vastu. Austust tema vastu suurendas jäägnuine juhtum.[46] Richelieu tundis vahetust sellest, et Louis XIII ei olnud lapsi, ta üüsis Campanellalt, nas Orleans'i hertsog saab troonile. Campanella vastas talle: „Jumalikum non gustabit ei aeternum". (ta ei saa ainagi valitseda). ja tõepoolest, nõue aja pärast sündis uuringanoal poeg, tulevane Louis XIV, mille jaoks Campanella noostas horoskoobi.

Campanella nuhtlis Richelieu'le ona hispaanlaste vihaamisega, mii pehmes sõda Prantsusmaa ja Hispaania vahel, ta mitusti uuringlikuu nõunoanu, et ta ütlens ona avaniise Haalia olunoma vahte.

Campanella suri 71-aasta vanuselt, 21. mail 1639. aastal.

Kogu Campanella elu oli pinaa võitluses skolastikiga filosoofia ja tõnaania vastu. Ta ise rääägib: „Ma olen sündinud võitluseks kolme kääaga — tõnaaniaga, sofismiga

[46] П. Лафарг, Томас Кампанелла, lk. 30

ja silmamirjalisusega."[47] Alates oma ellu saatmisest aastatest kuni viimaste päevadeni Campanella loob, vaidleb, mõtiskleb, uurib, uurimistab ja loob. Campanella teooria, et tema filosoofia olemus spontaanne. Ta uurimistab, et inimesed, jälgides tema mõtteradasid, muudavad maailma tõsisemuse. Campanella vaatleb oma filosoofiat kui esimest sammu tegevusel. Võrreldes ennast Prometheusega ta räägib, pöördudes rahva poole:

„Tegu sõnadega laab ennetatud, —
Sulatage ülbus mõnus, hoiumatus ja vah,
Tulge, kes mu Päikselt rõõmsim!"[48]

Campanella filosoofia s.o. tema aja esimõtlemine iduvõe, mis vastasid feodalismi rõhe mõtteviisid uuele tehismõtlemisele nõudu, uuele ilmalikule ja rationalistlikule maailmanägemisele, ühendamine mahajäänud oludega, vana religioosse ja müstilisega. Samasugust esimõtlemise ja vana ühendust me leiame na

[47] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 164

[48] samas, lk. 162

Campanella poliitilistes vaadetes.
Riigi alluseks peab ta loodusseadusi,
mis valjendavad jumala tahet. Inimene peab jalgima neid seadusi.
Riigi lõplik eesmärk on nõigi inimeste õhendamine ühe võimu alla,
mis valjendab jumala ühtsust. Kuidas selle eesmõngi teostamist votab Campanella vaadelda ena aja vaatlusviisilt jõududelt. Ta leiab Campanellal idee kiriku valitsemisest riigi üle, ülemaailmsest paavsti monarhiast. Ta ei näe jõudu selle teostamises tuda tõhusalt tegutsemas, ta pöördub isegi Hispaania monarhia poole, kelle vastu ta organiselt ülestõusu 1599. a.

Vastuoluline Campanella vaadetes on tingitud tema ajastu iseloomust, mil teadus oli alles murenemas. Campanella töödest on nähtamata nõigi väärtuslikum „Päikeselinn", milles ta andis edasi oma vaated õiglasest ühiskonna korraldusest.

Unistades inimsoona paremast

tulevikust Campanella kirjutab: „Oli ju mulane aeg, mil nõiad ta tagasi pöörduda ...“ Ta avalolab avamust, et „peagi unustab maailm nõiastud „minu“ ja „sinu“ nõiges, mis on nagelik, aus ja muldne, ning ühe muutub paradiisiks.“[49]

Campanellale on nõigus tunnustuseks see, et Leibniz asetas tema koos Bacon'iga Descartes'ist ja Hobbes'ist nõgenale, see aitas naasa nn tema populaariseerimiseks XVIII saj.[50]

Campanella nõju nõeine mängata hilisemate sotsialistide utopiatide juures. Ühine sõnasus on „Päikeriigi“ ja Morelly töö vahel, mis ennandada oli ekslejuses Babeufile.

---

[49] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 167

[50] J. Kvačala, Thomas Campanella ..., lk. 149

III nt.

Campanella „Päikseriik"
tema kirjeldus ja mõjuandus

Campanella „Päikseriik" omab sotsialistliku ideede arengus ajaloos tähtsat kohta. Eriti suur oli tema mõju XVII ja XVIII saj.

„Päikseriik" ilmus välja esmaordselt Frankfurdis 1623. a. ladina keeles T. Adami toimetusel.[51] Campanella elu ajal ilmus raamat veel Pariisis 1637. a. Hilisemal ajal on teost tõlgitud mitmetesse keeltesse ja tast on ilmunud kordustrükke. Näiteks 1840. a. tõlgiti „Päikseriik" prantsuse keelde ja anti välja Pariisis, 1885. a. ilmus ta inglise

[51] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 182 jj.

nelles Londonis 1900. a. saksa keeles — Münchenis, 1907. a. — vene keeles. 1912. a. ilmus „Päiksekiir" J. Kvačala toimetusel Tartus., 1934. a. tõlgiti „Päiksekiir" tšehhi keelde ja ilmus Prahas. Haalia keeles on „Päiksekiir" nordvalt ilmunud. Eraldi „Päikesekiigi" väljaandeid naaratas tõlke pseudonüümse all 1954. a. vene keelde „Päikesekiigi" tõlge on täielik tõlge ladina tekstist. Ja-nuutti on 1934. a. tšehhikeelse väljaande ilma kõrvalditta.

Teos on kirjutatud dialoogi vormis. Jutustajaminä toimub alaealise ülema ja laevanaptenist generaalse vahel. Generaalse sattus ühe oma reisi ajal tundmatule saarele, kus tutvus seinägeneratu kiigivoraga. See kirjanduslik rõõt on välja töötatud juba vanas Kreekas ja levis eriti XVI - XVII saj. Campanella ei suutnud sellele midagi enat lisada. Jutustuse stiil on kuiv ja abstraktne, ilma eredate näideteta. Ei saa eitada, et Campanella teose ei olnud täiesti kirjanike mõju mõõgata.

kuid „Päikeseriiki" ei saa vaadelda „... nii mõjuvõimu arenguliini jaoks kui ka Platonist varaaristlikule mõjualale, Dantest ja Machiavellist Campanellani."[52] Võlgu näitab, et Campanella on iseseisev mõtleja ja ulatuslik mõjuvõim mõju tema peale on vaid nii suur, nii ta võtab omaks mõjuvõimuliinide traditsioone, rakendab mõjuvõimuliinide allikaid tingituna oma aja tingimustest ja olumõrrast.

Sarnasid jooni võib leida Campanella „Päikseriigis" ja Jamboulose samanimelises teoses.[53] Ka Jamboul'os elavad inimesed ühiselt, töötavad ühiselt, töötavad võrdselt. Tegelevad mitmesuguste tegevustega, peamiselt tähetaevaga. Inimesed elavad umbes 150 aastat, peavad ilma haigestuta. Perekonda neil ei

---

[52] Н. Е. Застенкер, С. Б. Кан, Я. А. Левицкий, Б. В. Томашевский, В. М. Рутенбург, Ю. М. Сапрыкин, С. Д. Спасский, Предшественники научного социализма, Вопросы истории, № 6., 1955, lk. 123

[53] В. П. Волгин, Предшественники современного социализма, Москва - Ленинград 1928, lk. 30

esine, lapsi nasvatatakse ühiselt, inimesi vahetatakse tihti teitjaid, nii et emad ei tunne oma lapsi ära. Junialana nad austavad taevast, päikest ja ilmse nõine taevalikku.

Ühist on Campanellal na Platonga. Platon oli „antiikse idealismi suurim esindaja ja materialistlikum mõtleja. ilmaväsitus õilsaim vaenlane...“[54]. Oma päritolult on Platon aristokraat ja sellepärast ka aristokraatlikum mentsioonis ideoloog. Vaatamata sellele Platon mõtiskleb teravalt naasalgsetel ühiskondlikke suhetest. Ta räägib, et tema naasaegses ühiskonnas on liikumapanevaks jõuks mitte püüd saavutada ühiskondlikku head vaid mandlikult armastus rikkuse vastu. Sõnumist ei hinnata mitte tema moraalsete omadustejärgi, vaid sellejärgi missugust varandust ta omab. See tunnitab võitlust varanduse ja võimu pärast, mille protsessis ühiskond hõimub. Kaasaegset ühiskonda ei saa nimetada

---

[54] G.F. Aleksandrov, Filosoofia ajalugu I, Tartu 1947, lk. 180

ühisuonaus, sest ta nujutab oma olemuselt vahta, alati vaenulikum ühisuonda, s.o. vaest ja näiata ühisuonda.

Platonil jäägi inimkeeonnusel on veel põhimõist omadust, mida võib nimetada mõistuseks, afektiks ja mõtlemiseks impulsiks. Vastavalt sellele inimmesa jaguneval veel vaimne kategooriane, need on: filosoofid, sõjamehed ja töötajad.[55] Töötajad on alam ühisuonna liikt, sellesse ehk kuuluvad Platonit vähe. See est pöörab ta vähem tähelepanu filosoofidele ja sõjameestele. Platon tõestab, et vaimund tunitab alati vahvlisid ja omavaenupüüdlikkust, aga inimesed, kes valitsevad ühisuonda, peavad olema omavaenupüüdmatud. Siit järeldus, et vaimund on vahjulik. Tema filosoofid ja sõjamehed saavad ülalpidamise nii tasu ühisuonna säilitamise est.

Platon viitab na ükskõikselle.[56] Ta arvab, et perekond vaga vaimandi soodustab individualistliine joovte ja egoismi arenemist. See on täiesti paina-

[55] Platon, Staat, Jena 1909, lk 64 jj.
[56] samas, lk 194 jj.

pidav oletus, sest Platoni aegse Kreeka oli ahiilu tihedalt seotud naanajandusliku korraga majapidamisega. Ja kaasaegsele naabrile naotamisega pidi kaasa ka ümberahilu.

Platoni idealses ühiskonnas ei ole ühismajanduslikku tootmise organisatsiooni, esineb ainult ühismajanduslik tarbimine ja selgi ainult nõudmata alamate jaoks. Ka exploateerimine säilib Platoni riigis, sest filosoofid ja sõjamehed elavad töö saadustest. Platoni ühismajanduslikku idealli ei saa nimetada sotsialistlikuks, mitte ainult mõttelaga ta andis materjali, mida varasemad ja hilisemad sotsialistid utopistid.

Kuid mis siis on ühist Campanellal ja Platonil?

Kõigepealt ahelda nõukogu Campanella nõudab Platonilt. Ideaalse riigi valitsemise nõukogus on aga mängatav vahe Campanella ja Platoni vahel. Platoni poolt kirjeldatud riigi on klassiühiskond. Päästeriigis ei ole valitsevaid klasse millistele ülemuslik ja kasulikkusega. Selles ühiskonnas on nõukogu liikmeks võetud nii poliitiliselt kui ka majanduslikult. Hoolimata sellest valitseb riigis intelligents, mis ühendab endas preestrkonna ja ilmaliku õpetajaskonna jooni.

Varaaristlane nõjaniae nõju on Campanella juures mõngatavalt väiksem. Kahe nõjandusliku voolu – aristokratismi ja varaaristlaste — nõju on tüüpiline peaaegu nõigile XVI – XVIII saj. utopistidele.

T. More'i „Utoopia" nõju Campanellale tõõs mõngata ei ole. More'i „Utoopia" on riigitegelase töö, nes elas paluviisiriigide vesnel ja tundis ühiskonda, mida kritiseeris.[57]

Sarnanest näib mõngata Campanella ja Doni vahel. Doni oli esinene itaalia utopist, nes väärib millenutamist, nagi mõlle rohkem nõjaniinena nei ühiskonna-tegelasena. Ei ole nõistamata, et Campanella tundis Doni töid ja nõd avaldasid talle nõju.

Doni poolt nõjaldatud ideaalse ühiskonna vesotsas on preestrite koondis, sama nõda valitsetud nõstpreesti poolt.[58] Sel nõisil mõil on tegemist puht teokraatliku valitsemisnõisiga, mis nõudis koonla nõiki degeneratsiooni.

---

[57] T. Lafargue, Tomas Kampanella, lk. 49

[58] V. P. Volgin, Istorija sotsialistitšeskih idei, Moskva – Leningrad 1928, lk. 157

satsioon. Idealiseerides oma vaimulikku nõusust, Doni uskus, et viimaks hierarhia ei taotle niisuguseid omanaspüüdlusi enamat. Teatmise organisatsioon, mida juhivad vaimulikud ja kommunistlik Reich jälgib tähelepanelikult, et nõukogude ühiskonnale, millest moodustatakse tarbeesemete alaline pond, sellest varustatakse võimi. Perenoma nõusmuses Doni jätkab vana arvena traditsiooni, mis tuleb Platonilt.

Campanella nägi Itaalia rahvaniaside viletsust ja püüdu vabaneda hispaanlastest. „Napolis," kirjutas Campanella võrreldes Prantsusmaad Itaaliaga nõnda, „on seitsesaadmend tuhat elanikku, aga

töötab neist vaimu midagi nõuame või nõustust tuhat."[59]

Campanella isi tunnistab, et ühes põhjuses, mis pani teda riigipöörde võimalikkuse vaimsena, oli rahvamasside rahulolematus valitsejatega.[60] Kuid Campanella, nagu nõuavad uusmõtlejad tol ajal, ei astunud välismaist sellist, mis tal või nii väsil saavutada õiglast ühiskonnakorda. Ta arvas, et tema „Päikseriigis" kirjeldatud riigivorm võivad vehtestada isigi vaesemad valitsejad, näiteks Hispaania monarh.

Campanellale ei ole võõras huvi tehnika vastu. Päikseriigis vaatatakse tol ajal Euroopas tundmatuid töövõtteid.

XVI – XVII saj. oli teotsise valitsevaks nähtuseks Euroopas manufaktuur.[61] Üleminek käsitöölt manufaktuurile ja selle järgnev areng toimus nõigipealt teotsisriistade täiustamise ja väikse-

[59] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 70

[60] М. М. Ковалевский, Развитие идей ..., lk. 151

[61] Б. М. Спасский, История физики, т. I, [Ленинград] 1956, lk. 136 jj.

mate jäämaterjalide tarvitusele võtmise teel. Kõige enam tee muudab määtöötluse, metallurgia ja metallitöötlemise tööstusharude vahtra. Kuni x-ni aj. vaatlati rauda saamise ja. selitas meetodit. Rauda saadi taimatadelise massina maadidest väikestes ahjudes. Nõudmiste suurenemine rauda järele x-ni saj. nõrgahju protsessi ümberkorraldamisele, mis oli tähelepanu pöördumas metallurgia tööstuses, sest ta andis võimaluse rõnuldamatult suurendada malmi, rauda ja terase tootmist. Nõrgahju meetodi areng metallurgia tööstuses seadis tehnika ette ülesande täiustada sisseseadeid ja masinaid võtta võimsamaid jõuallikaid. Esmajärjekorras oli vaja täiustada õhupuhumisõõtsasid, mis olles mõõdetamud õhu lähipuhumise nõrgahjudest, mida ehitati järjest suuremate mõõtmetega. Ilma, et suurendada rauamaagi toodangut, oli vaja suurendada õahte, mis omavahel nõudis tehnikalt täiustamaid ja vastupidavaid täitematerjale,

nõigepealt nende täiuse suurendamist. Ka probleem liidelahenduse uue võrdi tarvitusele peatlõõv vesinatas.

Suurt osa tehnika arengus mängis tootmistöötes. Esimeses suunas täiustus selle ala oli automaatroni leiutamine, mis tunduvalt kiirendas ja täiustas vetroonisprotsessi. × VII saj. tootmistööstuse ilmus terve rida keerukaid mehhanisme. Neist nõiget huvipakkuvam on siidivõtrumasin, aga samuti paelavesui, mis tunduvalt suurendas töötootlikkust.

Tähtsaks momendiks manufaktuuri perioodi tehnika arengus oli ühendusmehhanismi areng. Ühendusmehhanismi andis liikumist jõumasinalt edasi tööd tootvale masinale, näiteks vesiratastalt ääsipuumile, vasarale, puurmasinale jne. Ühendusmehhanismi areng võimaldas nagu tada ühtu jõuallikat mitmete mehhanismide näitmapanemas- ta oli aluseks tulevasele suurtööstusele. Seoses ühendusmehhanismi rakendamisega tuuis vajadus täiustada

hammasrattaid, rihmu, transmissioo-
ni.

Nendes on tähtsamaks mun-
deks optiliste seadmete nõutusele
võtmine.

Juba XVI saj. tuli tehnika Itaa-
lias suure saamise edasi, jõudes siis
seatuna mõnemõnes aastas. XVII saj.
püüti mehhanisme ida tehni-
lisi protsesse, mis tulemuses saa-
vutati nendisi ja täiesti ebaregul-
seid vahendeid. Vaatamata sellele
Itaalia tehnika nii tormi jääb
veel kõrgele tasemele.

Itaalast pratsa pinemalt mõne-
del nõsimestel, nis pumdutavad
tehnika arengut Itaalias, mena just
konkretne Itaalia olukord oli soo-
pamalle ebasoojumus.

Firenzes oli pramises töösteshar-
mus tsustiiltöösts, esimeses jaŋjaoras
nahvitootmine, peale selle na siid-
nangaste tootmine.[62] XVI saj. nõlemis
nis töösteshamdes nogumis tähele-

[62] M. A. Tylovcenii, Mexanika Leonardo da Vinci, Moskva-Leningrad 1947, lk. 218

paanuvääne hulga töövõtlid, nii täien-
dasid tehnikat. xx sõj. täiendati nii
metrus-, nii ka automasinaid, nii
rõivaldas teha mitmet sorti metrust.
Kui Firenzes peamiseks tootmishaaruks
oli tuustiiltööstus, siis Milaanos oli
selleks metallurgia ja metallide ümber-
töötamine. Metallurgias sel ajal on
meil tegemist tõlise ja täielikum teh-
nilise revolutsiooniga, mis metoodi-
te ja võtete väljatöötamisega, mis oma
peamistes joontes ulatuvad meie aja-
ni. Näitus ülevaates võrgaljo prot-
sessile, püüd täiustada masinate
detaile, saavutada treipingi muh-
vanisseerimine.

Sõjaundus haaras täielikkuse
nõllalt vara — tulirelva vastutuse
nõtmisega.[63] Kõik, mis oli seotud sõja-
ga, nõudis enam metallist tehnikat.
Juba ~~vanal~~ ajal igat liiki piiramisrelvad
olid ühes tehnika tähtsamaks nõl-
jes. Keskajal, mil püssirohu tarvi-
tusele võtmisest, sõjatehnika vaevalt
võis niidelda mõne tähelepanuväär-

[63] M. A. Tylosecmit, Muxanuka ..., lk 223

senna saavutusega, aga päriast pöö-
sirohu nõidumõõnu olumud nimetus
jäänult. Itaalias niinetsi nasvama
ja arvama mitte ainult mute elvade
nasutamise tähnina, vaid na nida tema-
ga sotud tööstusharusid, näiteks mest-
metallurgia. Kui tootmistähnina õitses
nõudlus mitte nõõnides Itaalia kün-
niides, siis sõjatehnikat, eriti torni-
sõl ja nõimurat x-ī saj., oli vaja tungima-
ta multinõnide nõõnjal. Maha jää-
da sõjanduses, eriti tema tähnina,
tähendas naotada õigus olemasolule.

Sõjandusega on seotud ehitustäh-
nina. Ehitustähnina jagunes tol ajal
nolme peamise hamese: sõjalisi ee-
märgiga ehitisesd, ühismondlik-ösiviik-
ehitisesd (niinmud, palud) ning hüdro-
tehnilisesd — esimeses järjenmas nana-
lid ja hüüsid, mis mängisid suurt
osa nogu Itaalia majanduslimes ja
poliitilisis ilus.

Katnematud sõjad promintsid,
linnade ja isegi külade vahel täit-
sid prodaalsit nesnalga. Majad lin-
nades ja isegi nlostrid nujutasid endist

mindlusi, mis nõisid vastu paana piiraneistele. Kõik nende elamised, nii majad, naised kui ka lapsed, nii elusolendid kui viimsetunnid olid sageli surnitud haaranaa relvad, et naelsta oma valdusi. Planiselt hoolitsetti selle eest, et seisvad, mille tagant nõis vastu hakata vaenlastele, olusid tugevad.

Ka Campanella Päiksseriigi peaaiu on hästi mindlustatud.[64] Päikseriik asub saarel nelja ringiga. Siin neeldub seitsmest ringist vastavalt seitsmele planeedile. Lähest ringist teise pääseb mööda nelja tänavat, läbi nelja väravа, mis on pööratud nelja maailmakaare poole. Iga ring mõjutab endast teatud mindlustest võõndit. Kui vallutada esimene ring, siis sellest, et vallutada üks ringi on vaja vaheseinu jõude jne. Ja sellest, et vallutada teine linn, on teda vaja võita seitse korda. Kuid linna vallutamine on peaaegu võimatu, sest ta on nii hästi mindlustatud, teda ümbritseb muldvall, mis on mindlustatud

[64] T. Kampanella, Город солнца, lk. 34

tornide, bastionide ja naharitega.

Liivaa nesuel määl asub tsiviangeene templ vahe nupliga, väiksem neist on aulendiga, millest läbi võib näha altarit päikse mõjutusega. Altari vahal on naas ringi — siinsem mõjutab taevast, väiksem maad. Kaes nõjub seitse alati põlvat muldset lampi. Väiksemas nuplis asub vee liikumistulbipp, mis näitab 36 tunda tunnide. (Campanella suurendab tavalist tunde sõnade (rõnbide) arvu — vahetõnõnend naas — vahetõnõne õnnele, sest see jagub õnnega, millele Campanella omistab müstilise tähenduse.) Rõnbide arvestus Kolõnõnõse ajal näidi läbi sõstreemi järgi, mille aluseks on võetud tunnis raes järgmiste mõõtgistega: tõisikõnd rõnbid nimetati „tuultes", pool- ja veerandosalised rõnbid vastavalt nimetust „pooltuulud" ja „veerandtuulud".[65] Igale „tuulele" vastas 45°, „pooltuulele" 22½° ja „veerandtuulele 11¼°.

Templi sisemistel seintel ja ees-

---

[65] Путешественная хрестоматия Комуниба, Москва 1956, lk 216

riietel on tähtede mijutused nende liikumise ja salajase mõju mijeldusega. Templi põrand on tehtud väärismetallidest.

Majad linnas on ehitatud nii, et nahe nõmmiti asetseva mägi majadel on üks ühine sein.[66] Pealt vaadatuna paistab, et nad moodustavad ühe tervikliku hoone. Poolt hoone nõgusel asuvad natuke taandatud aaned, milledel asetsevad rõdud. Need toetavad altpoolt ilusad sambad. Ühemeetrile korrale pääseb otse tänavalt, ülemisele korrusele mööda marmortreppi.

Riigi esotsas seisab isin, keda nende meelest nimetatakse Päikeseks (Ial), aga tavalises kõnes mutafüüsikumes.[67] Samapalla nimetab teda vahel ka vaimuliikmes. Ta lahendab nõiu vaimuliikmed ja ilmaliikmed mõisikumsed, tal on neljast abilist, saamati vaimuliikmed. Need nimetatakse jõud (Ika), Tarkus (Pon) ja Armastus (Mor). Esimene

---

[66] Ш. Хамахема, Город солнца, lk. 35

[67] samas, lk. 39

neist on sõjaminister, teine tsaarise- ja
siseminister, kolmas armastusminister.
Eraldi ametnimena on veel: astroloog,
kosmograaf, geomeetrin, ajaloolane, poet,
loogik, retoorik, grammatik, arst, füü-
sik, poliitik ja kõlbeline nasvataja.

Neil on ainult üks raamat, peal-
kirjaga „Tarmes", millest on moonda-
tud kõik traktsid. Eriti arvukalt
on neil astroloogia, ühtlagi tähtsamat
otsust ei tehta ilma ennustamata.

Rõivaline nonaldsus, metafüü-
sika ja teiste ametnike valimise nor-
mal peatüki piirmalt järgneva pea-
tükis.

Seejuures tähelepanu pööratakse Päi-
se riigis nasvatustele.[68] Lapsed omanda-
vad teadmisi mängult nagu mängides.
Algpool vaatlus lähemalt, millistest
„raamatutest" Päikseriigi lapsed õp-
pisid.

Kõik traktsid on jaotatud vas-
tavalt kiirus ehitusele sisukokkuvõtte ning
ja kaustud majade seintele illustrat-
sioonide näol.

---

[68] Vt. peatükk IV lk. 110 jj.

Esimene ringi sisutab matemaatilised piigmid, mis on tuntuvalt rohkem nii oli avastatud Archimedese ja Euklidese poolt.[69] Sinna juurde kuuluvad definitsioonid, teoreemid, aksioomid ja proportsioonid. Esimese ringi kuuluvad veel mitmesugused maa- ja mõõtmisvahendid, näiteks vahvasti tähestikuga noos nende vahvaste kõnealuse iseloomustusega, ülevaatega nende ehest ja tegevusest.

Teises ringis on tutvustatud igapäevaseid aimdest, vallikivimaalistest ja kaevistest, mineraalide ja metallide pildid, iga asja juures vaheraha eeltoes värsside. Samas ringis on ka nõiga maailmas olevate mõõdu, jõgede, järvede ja allikate nimetused. Samuti on antud värsside loodusnähtuste nagu lumi, äike jne. selitused.

Kolmandas ringis on taimede ja puude nimetused. Neljandas ja viiendas ringis on lindude ja loo-

[69] Ts. Kamnamäemaa, Topograafia, lk. 40

maale pildid aeg mede omadusi nii ildusega. Seal on näiteks niitut tõrgu kobusta pilti, mis on väga hästi joonistatud.

Kunsenda ning seintel on nõigi tööriistade mujutusel, mida tarvitavad nemad ja tüsel rahvad. Seal on ka nõigi kuntajate pildid nagu küsi-nägu ilmaatiga mede elust.

Viimane ring on pühendatud ajaloole. Seal on Caesari, Alexandria Aleksandri, Hannibali jt. nimeti pildid, mis on saanud inimeste sõjas või rahulikus ilus. Praegu osa moodustavad siiski inimeste nagu-laste pildid.

Nimeid ei anta lastele juhuslikult, vaid nimi määrab kuitahtlikult 70 Näiteks Ilus, Paasujalgne, Kõhn, Tige. Aga nii nagi paistab silma meistelikkusega, rahvuse või julgusega, siis Suurepärane - Kuulus - Maailmavõitja, Kuldne, rapper jne.

Päinsenagi daamine toit nagu

70 П. Кампанелла, Город солнца, lk 65

nii lihast nii na taimetoidust.[71] Algul nad nõrgatsesid loobuda lihatoidust, sest julun olevat tappa loomi, siis leidsid, et sama julun on hõivitada taimi. Lõpuus tulid nad järeldusele, et nadalasn olevres peab tunnima kõrgemat ja haavasid tapma loomi tõõgis. Päikseriigi daamid valdavad hoolikalt nahjuliinu toitu vastavalt aasti nõuannetele. Toit on vaheldusrikas, ühel päeval söövad nad liha, teisel — kala ja nolmandal — juurvilja, siis jälle liha jne. Vanaaeed söövad nolm korda päevas kergesti seedivat toitu, täisnaisvanad — kaks korda ja lapsed — neli korda.

Kuni 19-aastaani nad ei joo veini, peale selle joovad sagedult vett ja alles pärast 50 aastat joovad nad puhast veini.

Nagu juba öeldud, toituvad nad arsti soovitusi järgi. Mitte midagi sellist, mis on loodud juurala poolt, ei tee nad nahjuliinus, mis seda na-

[71] Т. Кампанелла, Город солнца, ln. 90

sutatakse ilma liialdusetа. Suvel sõõvad nad palju marju, sest need on mahlaad ja värskendavad suvises palavuses; talvel sõõvad nad pamiselt muivatatu, aga sügisel — niinamarju, sest need on loodud juniala poolt mulauhoolia ja muu vastu.

Honemiuel tõustes nad nõu naumiivad juuniseid, peseвad nägu ja käsi külma veega. Siis pöörduvad nääga ida poole ja loevad väikse palve, mejärel süvendub igaüks oma päevase tegevuse juurde.

Päikseriigi elanimad ei tunne haigusi nagu podagra, natarr, išias jne.[72] Kurnavaid värinaid (malaariat) arstivad nad vanemide võõnidega ja piimatoiduga. Tüsiinuse nad haigestuvad harva, sest neil ei ole kopsunatarri, aga koopis harvem haigestuvad nad atmane. Palaviku Päikseriigi elanimad arstivad mõlma nee joonidega. Ühepäevaseid mõlma-värinaid nad arstivad mürtside ja

72 П. Капнаккала, Город солнца, lk. 92

rasvase puljongiga või unega või nuu-
sikaga. Kolmepäevaseid — nupulaa-
nisega või rabarberi söönisega. Eriti
piiudlinnult ravivad nad nestvaid
mõlemavärinaid, kantes neid väga ja
võideldes neende vastu tähtede vaat-
lemisega, valitud rohtudega ja ju-
mala palumisega.

Päikeseriigi elanimud pesevad
endid saunades, mis on ehitatud
roomasanna eeskujul. Kasutatakse
palju lõhnaõli ja aromaatseid või-
deid.

Vastavalt neljale aastaajale on
Päikeseriigi elanimel nelja liigi riideid,
milliste kandmise määrab arst ja
annab välja garderoobihoidja. Linna
nautause valgeid riideid, linnast väl-
jas ja öösel punaseid, aga mitte muna-
gi muusti. Riiete värvus oma compa-
nella jaoks suurt tähtsust, oli sõnaboo-
ne. Ta räägib sellest ühes oma kuule-
tuses: „Leinarüü muudab meie sajandi-
le ... See sajand hõbeneb naeda rõõm-
said värve, sest ta leinab oma lõppu,
leinab tõraniat, mis täitis nagu tema

olemasolu, leinab ahelaid, salasepitsesi, kuulu ..."

"... See värv on ka hullumeelsuse embleem, mis teda meid piinedates, süngetaus ja uurjadeus. ... Ma näen ette aja tulemust, mil muusti pöörduvate valgete tuuninate juurde ..."[73] Lõuna Päästeriigis nõuab meid pahed puudutama, siis Campanella iiritab daamide helidatese värvidese, mis peavad pugelolema daamiasuna meeleolu. Meeste ja naiste riietes on pisut erinev. Mehed naaravad tuuninat, mis ulatub põlvini, naiste riided ulatuvad allapoole põlvi.

Päikeseriigi daamide on rahuarmastavad, mida mõninda teiste nii ka sõdida.[74]

Vahvest hinnatakse Päikeseriigis nõigelt.[75] Kes esimesena meie vaenlase müürile, autasustatakse rohkest pärjaga, kes päästis seltsimehe ühe lahingus, saab tammelehtedest

---

[73] T. Lafargue, Tomas Kampanella, lk. 67

[74] Vt. peatükk IV lk. 119 jj.

[75] Th. Kampanella, Gorod solnca, lk. 79

pärja, nes tappis türannii, selle nimi saab nuiksaas. Vastupidi, nes põgenes laheinguväljalt saab surmanuhtluse osalises, nes nuidub tõpra abistamast — punaase, nes ei täiela näsun — heidetaase niskjatele purustada.

Välismaalaste vastu on Päikseriigi elanikuud lahked.[76] Kõigi esmalt pestaase nüälistel jalad, siis näidatakse linna, ulutatakse tuna ehitust. Nüälisita tuuinuisus ja naistes määratakse erilisi inimesi. Kui mägi nüälistest soovib Päikseriiki elama jääda, siis peab ta läbi tegema proovieaja, nuu aega väljaspool linna ja nuu aega linnas.

„Päikseriigi on avatud nõigile ja campanella nutsub nõiki rahvaid maad andma ühisvalduses, et tuuida inimeste materiaalset, intellektuaalset ja moraalset arengut."[77]

Päikseriigi majanduselus omab tähtsat kohta põllumajandus. Põllu-

---

[76] T. Kampanella, Gorod solnca, lk 85

[77] P. Lafarg, Tomas Kampanella, lk 70

majanduslisi töid tehaste töökohustuste vorras. Tööde algus päeva tähistatakse piduliinilt. Kindlaksmääratud päeval tööriistadega varustatud nodanimed suunduvad ülesvisatult, lippude ja orkestriga, põldudele mündma ja niitvama.

Belgia sotsioloog de Greefe seob campanilla õpetuse vanade inimeste vanaga.[78] Ainult, et piduliinuse joone põllutöödele minemil on campanella saamid inimestelt. Perens, nuni meistlaste sessetungini, inimesi suunduvad põllutöödele piduviiletes ja kitarre lauldes. Kuid mitte midagi ei räägi selle oletuse vastu.

Põllumajanduslisel töödel nasutavad Päikeseriigi elanikud punjedega vanemaid, nii liiguvad isegi vastutulelt erilise saadolise abil. Tulib veelgi rõhutada, et campanella tunduks hirvi tehnika ja selle vaatamise vastu töö de nergendaamisens. Tõde näojutab selles valtlematta reaalne elu ja Staalia tehniline areng.[79]

[78] M. M. Kovalevskii, Razvitie ugrii ..., lk. 145
[79] Vt. prantsuse III. kd. 86

Päriselugi daamiaed ei vasta oma põlde, sest nad arvavad, et sõraline loomemaailm nahjestab vilja, mis muutub sellest vähetoitvaks ega anna jõudu inimesele.[80]

Põldudel teostatakse sõjalist valvet, mesjuures valve vaheldub pidevalt. Maaharimise töö nõgumised on meil viia pandud raamatus pealkirjaga „Georgica".

Huvitav on see, et hamitaasi ainult teatud osa maast, ülejäänud maa jääb harjamaaks. Peamiselt kasvatatakse hobuseid, sarv- ja väikeloomi, koeri jt. nodulooma.[81] Tegeldakse tõuaretus nisémustega, selle juures täht-sat osa etendab jällegi astroloogia nagu nõigi Päikeseriigi elamine elu-avaldusis juures. Kasvatatakse ka loomi, hobuseid ja parte. Neid harjatavad naised kiiva lähedal, mis on ka kaevalad ja mis valmistatakse juustu, võid jt. piimaprodukte. Karjanduse käsiraamatus on neil

---

[80] Ti. Kampanella, Gorod solnca, lk. 86

[81] samas, lk. 87.

„Bucolica".

Georgica (ureena nelest sõnast georgos – maaharija) ja bucolica (ureena nelest sõnast bucolos – hõjanarjus) tähendavad vana ureena poeesia värsse narjustest ja üldse nõlvelust.[82]

Kõigil majandusaladel valitseb üksnõnda, sepärast, et igaüks püüab olla tõõl esimene ja tha paremini. Campanella märgib, et vähemandenaaid noori, nes nimmdel aladel tõnna ei paista, summatause tavalistele põllutõõdele. Tegelmult on üksnõin, nes inimene tõõtab, sest ta on üksnõnna tuner. Ta ei tooda endale, vaid üksnõnnale ja tema tõõnõili läheb üksnõnndlinese laadnesse.

Iga nodanin võib pöörduda üksnõnna poole vajaliku saamiseks. Tema vajaduste rahuldamisel valitseb jälgib, et mngi ei saaks rohkem nii tal just vaja on. Siit eiseves raasaegse sotsialismi põhilise majandusseadusega, mida võib pommuleerida

[82] J.M. Thomsi, Antiiknirjanduse ajalugu, Tartus 1949, lk. 267

järgnevalt: nagu ühiskonna järjest
rasvavate materiaalsete ja kultuuri-
liste vajaduste maksimaalse rahul-
damise mõõtmine sotsialistlikus
tootmise pideva suurendamise ja
täiustamisega nõukogude tehnika baa-
sil.

Kuna nõukogude puudub Päike-
seriigis, ei ole ka inimese eksplua-
tatsioonist inimese poolt. Kõik inime-
sed töötavad võrdselt. Puudub vastu-
olu füüsilise ja vaimsetöö vahel. Iga
käsitööharu allub järelvalvele, jälgi-
tavale, et tootmine toimuks vastavalt
ühiskonna nõudmistele.

Päikeseriigi nõukogudel pidid
töötama ainult neli tundi päevas,
võrdluseks more'i „Utoopia", mus pidi
töötama kuus tundi päevas. Ülejää-
nud osa päevast veedavad Päikese-
riigi elanikud tegeldes meeldiva tee-
dusega, lugedes, vestledes, jalutades
ja sportides.

Peale põllutööde ja vanjaasvatu-
se tegelevad Päikeseriigi elanikud nel
jaheüdluse ja valaendusega, mille

nad on osavad.

Kaubandus esineb Päikseriigis väheses määral ja ainult vahetuskaubanduse vormis. Välismaalased saavad kaupu ainult vahetuse teel. Raha esineb, aga teda nõutatause harva. Kaupleminе toimub hinnavääruste taga. Igast hinnaväärtusest nimi nereni on tehtav tellisnivitu, et nergendadaa naupade vedu ja välismaalaste vastuvõttu.

Meremdus on Päikseriigis suure au tes.[83] Nende laevad liiguvad ilma purjede ja aerude abita, eriliste seadeldiste abil. Kuid on ka laevu, mis liiguvad purjede ja aerude abil. Meremehed tunnevad hästi tähti, tavad neid tõuse ja mõõnu. Laevadel töötavad nad sellus, et tutvuda teiste maade ja rahvastega. Ise nad nelliegi naiale ei tungi, aga nii neile naiale tungitaase, siis nad asuvad võitlusse ja peagu alati võidavad, sest nende nasutuses on nemstlin tuli ja teised sõjalisele

---

[83] Ш. Камнаменда, Город солнца, lk. 88

salajased vahendid.

Suhtlemisel on nad näiteks siia-
na, siiani, kalimiti ja veel tiste
naadega.

Maapõuevaradest pole campanul-
la midagi räägimud ja nii ei tea,
nas neid on Päikeseriigis või mitte.

IV pt.

Poliitiliste, ühisuondlike ja multumiinimiesimente lahendamine „Päikeseriigis"

Igasugune omand on Päikeseriigis ühine ja ülemused valvavad selle järele.[84] Iga mees mees järele vahetatakse voterit, riigi voodit jt. esemeid. Iga ring linnas omab nõõki ja toidumainte ladu. Sõõnla on ühine. Sõõnlas istuvad mehed ühel pool lauda ja naised teisel pool lauda. Sünnaeg vaimses, lauajuures tunnivad poisid ja tüdrukud, kes on alla kahekümne aasta vanad. Kus noormees loeb sõõgi ajal nõvastii

[84] Th. Kampanella, Gorod solnca, lk. 56

nuigit raamatut tüstlu ette.

Sõõgistedüli[85] noorstab iga päev arst, arvestades vanu, lapsi ja haigeid. Ülemused saavad suuremad ja paremad portsjoni, osa sellest annavad nad lastele, nes paistsid silma tundides ja laulmisel.

Pühade ajal nad armastavad kaulda laua ääres. Lauldakse mitmel häälel kiira ja tsitri saatel.

Neljas nuumes pühas on neil pööripäevad, siis nautase ette näidendeid, esineb naiskoor, puhutakse pasunaid ja lastakse suurtüdne.[86] Peale selle tähistatakse iga noor- ja täisnuud, linna asutamise päeva, võitude aastapäevi jne. Mälestusmärgaid silmapaistvatele isiksustele püstitatakse alles peale surma. Surnuid ei matta, vaid põletatakse.

Perenoude Päiseriigi ühisnoud ei tunne, „sest perenoud ja raanoud on peamistes egoismi ja nuitegude põhjustes, nuid ei

[85] Vt. peatükk III, lk. 95

[86] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 106

tugevenda sõprust ja armastussõlmesid inimeste vahel."[87] Päikeseriigis olevad vabad ja võrdsed noodanimed, mena tollaegses perenoonas ei olnud naine ja mees võrdsed.

Juba perenoonna nimetus „familia" väljendab allumussuhteid.[88] Sõna „familia" on moodustatud sõnast „famulus" — sui, tuner. Päikseriigis on aga teisiti. Kõik noodanimed on ühe suure perenoonna liikmed. Ühesuguse vanusega inimesi peetaase õdedeks ja vendadeks. Neid, kes on vanemad kui naasnõnniend naas aastat nutsutaase isadeks ja emadeks, neid aga, kes on sellest vanust piirist nooremad — lasteks.

Erilist tähelepanu pööratause Päikseriigis järeltulevale põlvele, taottetause nii füüsilist kui ka vaimset täiust. Et sellele küsimusele erilist tähelepanu pööratause näitab juba see, et riigis on olemas

[87] А. Свентоховский, История утопии Москва 1910, lk. 79

[88] П. Лафарг, Томас Кампанелла, lk. 62

selline anuti nagu ametnik, nelle ülesandeks on jälgida, et abinõuete vahel oleks õige.

Ülemus jälgib, et abinõud oleks sellised, mis sobivad teineteisele ega nõrgendaks meeste elujõudu ja ei arendaks mehisust, saavad endile abinõudeks elavad, agarad ja ilusad naised. Rahutu ja tuava iseloomuga mehed saavad täidlased ja aeglase temperamendiga naised. Abinõusid ei määrata tuimus ilmas, sest neid ju peenonda pole, vaid seinamaa nii on loota jäänud. Laste sünnitamine on neil nagu püha toiming, mis teenib riigi huvisid.

89 Ш. Кампанелла, Город солнца, lk. 61

Päriseriigi daamid naeravad teisi rahvaid, et need tegelevad loomade treeparandes nüsimustega, aga ei pööra mingit tähelepanu inimeste välistele ja sisemiste omadustele täiskasvanutele sel lihtsal viisil nagu seda on sobivate abikaasade valiku.

Enade juures on lapsed umbes kahe aastani, seal peale nasvatab neid riiu. Lapsed mängivad noos, vaatavad pilti majade seintel, joonerad ja jalutavad. Riietatud on nad ilusatese niijutese kleidinestese. Lasta õpetamine toimub räga kiiresti.[90] Juba naheaastaselt õpivad nad tähti, samal ajal mängude abil arendavad füüsilist osaverst (umbes 7-aastani näivad palja jalu ja palja peaga) ja külastavad töökodasid. Päraast seda (samuti jalutuskäigudel) lapsed õpivad õpetaja juhtimisel nõini aimeid, mõned poisid õpivad na võõrmeli. Sel tul lapsed omandavad ühe aasta jooksul rohkem teadmisi, umbes teiste

[90] Ш. Кампанелла, Город солнца, lk. 49

maades 15 aasta jooksul. Pärast nahkusandat uuaastat, mil lapsed on omandanud algteadmised, nad hakkavad õppima enam erialalisi asju. Tutvuvad põhjalikumalt matemaatika, meditsiini jt. teadustega. Märkimist väärib siin see, et campanella mõistis nii vajalik on arstidel tunda anatoomiat. Tema Päikeseriigi elanikud õpisid inimese organismi ehitust karistatude laipade järgi.

Samal ajal scholastiline filosoofia ignoreeris käsitöö olulisolu. Arstid ja kirurgid hakkid endale alandavaks õppida anatoomiat.

Ühteaegselt õpinimisega tegelevad nõin spordiga. Peamiselt harrastatakse võimlemist, jooksu, ujumist jt. alasid, mis soodustavad neha ühtlast arengut.

Hiljem saavad nõin nohustusi selle teaduse või näitöö alalt, mida nad omandasid nõige nohuem. Nooi saadetakse na põldudele ja karjamaadele, et nad õpiksid maa-

harimist ja norjamaasvatust. Lugu peetaase neist, kes omavad rohkem teadmisi või oskavad teha mitut käsitööd.

Huvitav on märkida siinjuures seda, et mõlemast soost lapsed saavad ühesuguse haridusse. Kuid rasknemaid töid tevad tiiski mehed ja nergemaid — naised. Naised ei tööta näitus seppadena ega puusseppadena. Selle est muusikaga (välja arvatud pasun) tegelevad randlitelt naised, sest neil pidavat se paremini õnnestuma.

Ka põllumajanduslikul töödel on kindel tööjaotus, mehed künnavad ja tevad teisi põllutöid, naised se vastu töötavad aedades ja hoolitsevad loomade eest.

Naiste võrdsustamine meestega oli tolle aja tingimustes vägagi progressiivne ja hinnatav joon Lampanella toes.

Sellejuures Lampanellat ei saa lugeda naiskiusimise naitsjaks, mida ta ei eita tulvimus naiste saama-

vääriset arenguet muutuga.[91] Kuid samal ajal Campanella ei usaldada naiste hooldkasvatust.

Päikeriigi kasvatussüsteem on täiesti uinev tollaegsest kasvatussüsteemist, mis peamiselt rajanes tumpimisele ja kepidistsipliinile.

Päikeriigis „... on teadus üldine omand."[92] Kõige rohkem on neil teadustst arenenud astronoomia, füüsika ja astroloogia.

Ajaarvamist nad kostavad troopilise, aga mitte sidemilise aasta järgi.[93] Troopiline aasta – aeg nahe, päikese poolt järjestikuse läbitud, kevadise pööripäeva vahel. Sidemilises aastas nimetatakse aega, mis kulub päikesel täispöörde tegemiseks s.o. päikese tagasipöördumine taeva ühte ja samasse punkti. Kuid nad arvutavad kuu liikumise järgi, aastat — päikese liikumise järgi; ja arvestades seda, et üks lau-

[91] М. М. Ковалевский, Разложение идей ..., lk. 158

[92] J. Kvačala, Thomas Campanella ..., lk. 41

[93] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 108

geb tiseiga uoanu ainult ühenaateist-
ümnendal aastal, nii Draanoni
pea lõpetab oma tsükli, löid uue
astronoomia. Nad viidavad Ptole-
maiost ja ülistavad Kopernikust.
Campanella, nes astus välja Galilei
naitsles, ei mõistnud siisni Koper-
niuse õpetuse olemust, nieda nait-
ses Galilei, aga „Päiseriigis" ta
püüab luua oma astronoomilise
süsteemi, mille sisu ta aanab edasi
oma füüsikalise, astroloogilise ja
religioose-filosoofilise mõtteviisi alu-
sel.

Päiseriigi elanimad tunnis-
tavad, et maailmast saame me otsus-
tada kas maailm on loodud mitte
millestki teiste maailmade vaim-
dest või kaosest. Kuid nad arva-
vad siiski, et maailm on loodud,
aga ei ole üksteisenimud igavesti.
Selles küsimuses on nad Aristotelse
vastased, nes ütles, et maailm ei
ole tekkinud, aga üksteisele iga-
vesti. Nad nimetavad Aristotelest
loogikuus, aga mitte filosoofias.

Eriti suure osa sest on päikesesüsteemi teaduslastel päike, nad uurivad taevakehi päikese ja tähtede. Nad tunnistavad nõigil maapealsetel asjadel vaid füüsilist algust: päikest s.o. isa ja maad s.o. ema.[94] Õhku loevad nad taeva mittepuhtaks osaks, nagu tuld väljuvaks päikesest. Meri — see on maa higi või ta sisemuse kõõguva ja ülessulamise väljavoolamine ja vaheaegune sidumine kõik õhu ja maa vahel nii nagu neha ja kinge vahel elusolenditel. Maailm on kiigelaud taevolend, aga meie elame tema sisemuses (nõhes). Päikesesüsteemi elamine elus tendab suunt osa astroloogia. Ühtlagi tähtsamaid saamise ei võeta ilma astroloogia teadmiseta. Astroloogia nii suures osas pidamine on ülekatav sellega, et Campanella kõrvastas ise astroloogiat ja pidas vaid selle alal eriti andekaks.

Päikesesüsteemi elamised avaldavad

---

[94] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 112

ühte jumalat, millest peamiselt
on päine. Palveid sooritavad nad
pöördudes nelja ilmaaare poole:
hommikul algul itta, siis lääne,
siis lõunasse ja siis põhja, õhtul
vastupidi.[95] Sealjuures nõudvad nad
ühte ja sama palvet, millest palu-
vad endale ja nõigile inimestele
terviet neha, tarvet hinge ja õndsust,
lõpetades sõnadega: „nii nagu on
nuelpärane jumalale".

Kuigi Campanella on eriteemad
teravа mõistuse ja moraaliarüütina-
ga, leiab ta, et uuend võib riigi
jaoks hea olla, sest ta aitab rah-
vaid vaos hoida.[96] Oma idealses
ühiskonnas annab ta selle mõtte
uuendile tõtava noha.

Päikeseriigis hinnatakse nõrgilt
sõpruest nõigi ühiskonna liikmete va-
hel, tutaase sõpruses ja tõsmuses.
Päikeseriigi elanaud on nõia sum-
med patrioodid.

Kokkuvõttes võib öelda, et

---

[95] T. Kampanella, Город солнца, lk. 107

[96] J. Kračala, Thomas Campanella ..., lk. 19

ühisnõud Päikeseriigis on terve ja ühtekõõnus, võrdsete ja vabade inimeste ühisnõud.

Erinevalt staadiast valitsevast viimasest korrast Campanella esitas oma süsteemi.

Päikeseriiki ei ole vabariiki ega monarhiat.[97] Ühtlasi ja vaimulik võim ei allu mingisugusele kontrollile, võim ei ole päritav, vaid valitav.

Riigi ülesehitus seisnevas metafüüsilises võib saada see, mis on vähemalt 35 aastat vana, teab põhjalikult ajaloogu ja rahvaste ühinemisi, seadusandjaid ja leiutajaid ninnesid, oskab käsitööd, maamaatikat, füüsikat ja astronoomiat, mida peamiselt metafüüsikat ja teoloogiat.[98] Metafüüsikat peab tundma ka kuki, mida vähemal määral, sest neil on palju tõlke. Tavaliselt rahvas teab annab enne valimisi, kes nende juhtima saab, nii just juhtivatelt mõni parem kandidaat

[97] T. Lafargue, Tomas Kampanella, lk. 57

[98] T. Kampanella, Gorod solnca, lk. 51

sõlu ei kerki. Metafüüsiku on vahel seinakaru nagi liidab sellise, nes on targem oma ülemäärjast ja osavam valitsemises.

Metafüüsikute valu ahelist omavad väga sügavaid tundmisi oma alalt. Jõud tegelik sõdade ja sõjandusega. Tarmus ja tema valuetist ahelist, nellest esimest nimetatakse astroloogias, tegelevad tundliku ja tehnilise haridusega. Hmastes määrab nälvi- ja võimusaja, hoolitseb toidumalmistamise est ja tegeleb nasvatusküsimustega.

Kõrgemaks valitsemisorganiks riigis on Rõunogu, mis koosneb metafüüsikust, tema valuest ahelisest ja mõnedest kõrgematest ülivalitst.[99] Su nõunogu on 13-liikmeline. Nõunogu ise valib endale liikmed rahva poolt esitatud kandidaatide seast. Põhiseaduslikus korras liitub demokraatlik printsiip „tarnade valitsemise" printsiibiga.

---

[99] П. Кампанелла, Город солнца, lk 95

Päikeseriigis on veel rahvakoosolek — Suur Nõunogu, mida võib nimetada parlamendiks.[100] Suur Nõunogu meitsemeib valitsejate tegevust, avaldab tahtud juhtudel nõudmist nende vallandamiseks ja esitab kandidaate ametiisikute kohale.

Suurest Nõunogust võivad osa võtta kõik vaadatamad, kes on vähemalt naaskümmend aastat vanad.[101] Kõrgematest ametnikest valitakse parimad ja targimad vadanimed. Kõrgemad ametnimed ei tohi rõhuda madalamaid.

Suurt tähelepanu pööratakse Päikeseriigis sõjandusele.[102] Kõikide mitmepiiksiste nõuetest abilisest ja ainult Jõuk on allutatud: sõjalise varustuse ülem, kahurväe, ratsaväe ja jalaväe ülemad, sõjaasjanduse insenerid, strateegid jne., kes omavahel alluvaid. Praa

---

[100] М. М. Ковалевский, Развитие идей..., lk. 156

[101] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 95

И. И. Квачала, Тома Кампанелла, Журнал министерства народного просвещения, май 1907, lk. 117

[102] Т. Кампанелла, Город солнца, lk. 73 jj.

selle juhib ta (jõud) atleeti, nes õpetavad nõigile sõjalisi harjutusi ja nes nüpsemas ias on nogemud juhid ja õpetavad noortest aastaseis saamud poisinestah reivade tundmist. Veel nooremas ias õpetavad poisineri alamad ülemmad jooksma ja nive loopima, valmistades neid sega ette tõsisemateks õppustes. Alates 12-ndaastast õpetatakse poisse mõõka, oda ja viibu käsitlema, ratsa sõitma hobuse ja ilmandiga, nallale tungima ja taganema, õhilitama sõjalist korda, hoiatama vaenlase nallaletungi korral ja lõpuks võitma vaenlast. Naised õpivad samuti sõjandust ülemuste juhtimisel, et vajadusel korral eidata mehi linna kaitsel.

Täna sellele Päiksemiigi elanikud osavarad usnejuliselt tulistada arkebuusidest, valada tinast nuule, visata nive lasuaradest, tagasi tõrjuda nallaletunge ja on rõõmdunud igasugusest hirmust, seda suur, et argus on naeristatav.[103]

[103] III. Hamnahemma, Topog comnsa, lk. 74

Surma nad ei nanda sugugi, sest nad unustad hingi surematuse ja arvavad, et hinged lahkuvad nehast ja ühinevad heade või nurjade vaimudega, vastavalt oma käitumisele maapealses elus.

Iga kahe nime järele nonaldatakse rõjavägede ülevaates, aga iga päev teostatakse sõjalist õppust. Nende õppuste hulka nuudsad na lahingud ja Moosese, Joosueti, Makabiide, Caesari, Makedoonia Aleksandri ja Hannibali elulugude lugemine. Pärast lugemist vahetatakse mulgeid, kes suvetest väljakutsest astus välja kästi, kes halvasti.

Teeb nüsinuus nellega ja misjärast Päiuseeriigi elanikud ilolse sõdivad nii nad nii õnnelikult elavad?

Isegi siis, nii neil muuagi ei tuleks sõdida, nad inuagi jätkuvasid tegelemist sõjandusega, et mitte nõrgaks jääda ja olla tabatud igasugustest juhustest poolt.[104] Peale selle

[104] Ш. Камнанелла, Город солнца, lk. 76

samal saarel on vist nelli riiki, kes vaidlustavad nende jõumust. Seal-ne rahvas püüab vaida Päikeseriigi ela-niku viisil ja ülistaks olla nende valitsemise all rohkem nii kohaline valitsejate võimu all. Sellepärast algab sageli sõda Päikeseriiklastega sel eesmärgil, et nad on haa-ratud piiriäärsed alad ja la-vad juurdelaevallatult. Neile tungi-vad vallale hiidlud, kellele nad varem olid allutatud ja tapro-vaulaud (mõlemad on Tsiiloni la-ninne), nellest nad olid esialgu sõl-tuvad.

Sõjas on Päikeseriigi laevad alati võitjad.[105] Kui neid rünna-taase, solvatakse või rõhutakse nende liitlasi või mitsutakse/appi tõsile linnale, siis on sattunud tiranni rõhumise alla — nad mit-sutvad viivitamata oma Nõuno-ge. Siin nad esitas põlvitades pa-luvad juurdelaat, et see sisenda-neile parima otsus, siis arutavad

[105] Ш. Камназемля, Город солнца, lk 76

olemuda, peab seda aga nimelt-
vaid sõja. Metapüüsia nõuab vaela-
selt hüvitust riisumise eest või lüt-
lasta rõhumise lõpetamist. Kui vaen-
lane nõustub vastusega, annab me-
tapüüsia mõtlemisaega: nimingah
— üks tunni, vabaviigin — nolan
tundi. Nii algab sõda loodusõiguse
ja religioosse nõudmiste vastu.

Kõigi sõjalisi ürituisi juhib jõud,
ta on midagi noorna diktaatori
taolist. Eriti tähtsatel juhtudel
ta peab nõu Metapüüsiaga, Taara-
se ja Ormastusega.

Päikesriigi relvapalatites lei-
dub igasuguseid relvi, mida nad
pideralt rakutavad harjutusel näit-
likes lahinguts.[106] Neil on näiteks
nahkviid, mida raab ühest nohast
teie vedada. Ristluses laagrisse la-
gedale väljale, nad paigutavad nes-
kele mõõnaveoni, viskerelvad, vaan-
nid, vedelid ja masinad. Sõjas na-
sutavad nad ka kavalust viies
vaenlase ussitule näilisi tagaanni-

[106] Ш. Кампанелла, Город солнца, lk. 77

sega. Kui vaenlane tuleb neid jäli-
tama, haaravad nad ka tiiba-
dega ümber ja hävitavad. Iga rat-
sanik on varustatud püssiga ja
nahk püstoliga, peale selle naara-
vad nad nõõna ja ninzali. Teised,
rasketratsavaëlased, on varustatud
raudmüüga, millest ei tungi läbi
vaenlase nõõk.

Lahingut alustab vergeratsa-
väge tulistamisega arnebussidest,
siis astuvad lahinguse tiised vä-
osa liigid.

XVII saj. algul toimus progres
sõjanduses, prantslased täiusta-
sid rahuväge ja hispaanlased
jalaväge.[107] Prantsuse mundriga
Charles VIII oli uue rahuväe looja.
Ta ütles lahti liialdavast rahuri-
tonust, võttis kasutusele lapetid
neljal ja kahel rattal. Kahuritest
tulistati ainult malmkuulidega.
Suurematel rohkem kui neljarattalistel lapetitel 35 kohune ra-

107 Q. Разин, История военного искусства с древнейших времен до первой империалистической войны 1914-1918 гг., Москва 1940, lk. 184 jj.

rendiga, väitusena naliibuibiri rebui veeti 24 mmi 2 hobuse rauendis. Kahuriti liikuves võimaldas vahetada rendi positsiooni lahingu ajal ja aitas naaza manöövrdamatult vägedele. 1521. a. hispaanlased täiustasid arnebuusi.

Laupaulla juures nr leiame nahtluse sugemeid kuuba relvaliigi pidada paremaks, nas tulirelvi või nitlnvelvi.

Viis, nahemsa ja nõnene nogemud nomandöri nõodustavad sõjanõunogu, mis annab näsalusi vastavalt väeun väljatöötatud plaanile. Nad võtavad sõtta naaza relvastatud poisikesi ratsa, et need harjutasid relvalaamisega. Lahinguteto võtavad osa ka naised.

Pärast lahingut saavad naised ja poisikesed sõvad sõjaaresta haaru ja hoolitsevad rendi est.

Vapraid ehitaasu päugadega.[108] Päugadega ehtimise nõnane on Laupaullal võetud vanast Roomast.

[108] Vt. peatükk III, lk. 98-99

Kõige aastavam oli corona civica, mis oli tehtud tammelehtedest.

Sõja lõppedes püüdsid triumfi Rooma eeskujul ja isegi veel pidulikumalt, korraldatakse tänupalveid jumalale, tuuplis lsinevad väejuht, pont ja ajaloolane, ne räägivad edust ja ühaõnnestumistest.[103] Ülemvalitseja kroonib väejuhti loorberipõngaga, jagab autasusid vapratele sõjameestele ja vabastab nõnens päevaks ühiskondlikest töödest. Kuid viimast Päästeriigi elanikud ei armasta, nad ei ole harjunud jõude olema ja sellepärast nad aitavad sõpru.

Vastupidi, ollo võidetud oma sõjo läbi või mitte rasutades võidu võimalust, neid tabab häbi. Seda, kes hoiab tagaruma sõjameeste võib surmast päästa ainult vägu väeosa ustnostmine.

Kogu alistatud või sõbrataht-likult alla andnud riigi varandus muutub ühiskonna omanduseks.

---

[103] III. Kampanemma, Topog comnga, la. 80

Päikesekiirgi peaksina mõjutab endast mõõdetuste süsteemi.* Seoses nähtavate tähtedega tõusevad päev ja mõõdetussüsteemis. Kõigis puudes nähtavatele all ja teda hakati asendama muldvalliga nõust nooderdisega. Hülgtorn mõnutes suurus viimnurgas bastionides. Kindlus asetse mõnutes tugevamas tuna rõõndaanist.

Päikesekiirgi peaksina varavate juures on alaline valve, 88 sel mehed, päeval naised. Valvemida vahetatakse iga nolane tunni järele. Päikese loojangul valvemid asetsevad nohtadele nõusinahelide saatel.

Päikesekiirgis on väike seadmed, mõd on lõigatud vasatahvlitele ja ripuvad templi sammastel.[110] Evaldi sammastel võib näha asjade määrangut metafüüsilises, makordselt noaanseuutud stiilis; nimelt: nis on jumal, nis on ingel, maailm, täht, inimene jne. Seal on nõigi vaomeste loetelu

[110] III. Kamnatemma, Topog coenga, lk 100

* Vt. peatükk III, lk 89

ja iga sanna juures, mis on vastav määrang, asub nohtumisen ista. Kohtumõistmise ajal nohtumia räägib süüdlane: „Minu poeg, ta pa-tustas ülle piiha määranguu vastu (kaasdaalimus, surmamõtus). Loe!“[111] Pärast asja arutamist mõis-tetaase süüdlasele sõnastus. Kohut mõistab inimese üle tema lähem ülemus, nohtuprotsess toimub sum-lisilt. Vanglaid Päästvüügis ei ole, on ainult arestimajad mäsuliste vaenlaste jaoks.

Sõnamuhtlus viib tõide ainult rahvas, tapes niividega. Esimesena oskavad niviid süü-distaja ja tunnistajad. Tõmmaid ja kiitmeid neil ei ole, et nüüd mõnetada niisi. Mõnikord taab nohtualune loa isi võtta endalt ülle. Sellisel juhul ta tunnistab end piisinohumõttidega ja süütab end. Sel ajal teised nodamimad mõtu-vad ja palurad jumalat, et ta pehmendaas oma viha ja surras-

[111] Ш. Калласмаа, Город солнца, lk 102

tavad sellt üle, et oli vajalik hüata üks riigi liige. Kui muidugi on toime pandud riigi vabaduse, juurdala või mõnemate valitsejate vastu, naeristatause surmaanuhtlusega.

Niisugused on Päiaseriigi lihtsad, aga kaunid seadused.

Päiaseriigis ei ole ülasiihisnoad, seal ei ole riigiaparaat „... masin sellest, et alal hoida ühe klassi võimu teise ... üle."[112] Kõik liikmed on võrdsed nii majanduslikult kui ka poliitiliselt. Kuid hoolimata sellest, valitseb riigis intelligents, kes ühendab endas preestrisoona ja ilmaliku õpetajasoona jõudu (auhtusmuses ja alamatus ametnikes on õpetajad ja vaimulikud). Päiaseriigis on omapärane intelligentsi oligarhia formaalselt valitseva demokraatia juures.

Campanella ise usues ühiskondlikult sellise riigi võimalikkusse ja oli seegavalt veendunud selle

---

112 V. I. Lenin, Teosed 29, Tallinn 1954, lk. 442

sotsiaalse päärde vajalikkusest ja vältimatusest.[113]

Kuid rääkides ideaalsest riigist, autor lisab, et see ei saa toimuda nonaga nagu maailmas. Isegi lähim nõuda Päikseriigile läheb ainult järkjärgult ühe sellele kommunistlikule korrale, millele tuleb kindlasiht ehe.

"... 'Päikseriigi' ei ole pantaasia, mis seab omale eesmärgiks alluvatele ainult nõuda ja õigusi valitsemist, ei ole ideaalse tegelikkuses teostamatu riigi näide, vaid motiveeritud konstitutsioon, mis on kirjutatud väikese nägilaste valitsuse poolt..."[114]

---

[113] П. Кампанелла, Город солнца, lk. 142.

[114] М. М. Ковалевский, Отъ прямого народоправства къ представительному и отъ патріархальной монархіи къ парламентаризму, Том I, Москва 1906, lk. 504

Lõppsõna

Ei ole ümberlükatav, et tõsi, mis väljendas protesti nõukogude ühiskonnakorra vastu ja naitses rõhutute hulgi, ilmus just staalias.

Rõhutud massid ise sel ajal ei olnud traditsioonilise ühiskonnakorra ümberkujundamise peamistest põhjustest ja ei liidetud vahendeid tema nõrgendamiseks. Esimesed natsid arvitsesid ühiskonnakorda tulevad intelligentsi hulgast. Staalias tingitud tema majanduslikust arengust moodustas valdava enamuse suur grupp vaimsetöö tegijaid, kes ei leidnud endale kohta valitseva ühiskonnakorra hierarhias ja

on sellepärast tuvalt oppositsioonilise. See grupp oli lähedane marksidele oma eluting imuste poolest, seistes samal ajal nõrgemal multumiilsil tasemel poolest. Sellest lähtudes ei ole juhuslik, et Campanella, üks nõige silmapaistvamaid Itaalia intelligentsi esindajaid, astub välja oma teose „Päikeseriik" nii kiras ja nõud valesmatu nihtide huvide kaitsja. See näitab, et valesmate nihtide huvide kaitsjad võrsusid intelligentsi hulgast, esineb na kiliselmal ajal. Traditsiion sotsialismi esindajad — Marx, Engels ja Lenin — pole na imesmi töölispäritoluga.

Campanella pole ainult mõtleja, ta on tegelik revolutsionäär. Ta õpetus oli mõeldud tema poolt kavatsetud ülestõusu võidu puhul ellu rakendada. Kuigi valitsiva korra muutmisles Campanella ei leidnud mitte tuvi valatshingu poolt korraldatud ülestõus. See oli muidugi väär ja viis Campanella plaanide ümberlükkamisele.

Kaitstes nüüd rõhutud massidemassi
huvisid Campanella oma ideaalses
riigis jätab tsiisi nagu nõukogude
raadi intelligentsi näitu. See ei väljen-
da muidugi masside objektiivseid hu-
visid, vaid ülle intelligentsi grupi
loodusi, nelle ridadesse muutes Campa-
nella. Campanella töös esineb nii
teisigi puudusi, näiteks pühendab
ta väga palju tähelepanu nn. töö-
paranduse küsimusele, samuti tahab
ta karistada peremeeda. Kõnnuti vi-
gadega esineb Campanella töös tuge-
raid külgi. Paljud Campanella ideaal-
se riigi jooned on nähtavad naas-
algses sotsialistlikus ühiskonnas, küll
muidugi juba tagliinandmena. Cam-
panella uusitas riigist, mis polees
kuspuntaatoreid, puudutas vahe
linna ja maa vahel, samuti vahe
vaimse ja füüsilise töö vahel. Tema
Päikeseriigi elanikud ju tegid nõin
tööd, neile oli töö ühesjaoks, norda-
mööda tööotati põldudel ja töönoda-
des. Samad, Campanella utopilises
esinemad põhimõtted on naasalgses

sotsialistliku ühiskonnas (NSV Liidus) täie õigusega saamud.

Ühes campanella õpetuse tugevamaks küljeks on see, et ta andis noorte kasvatamisele suure tähtsuse, nõudes õieti noorte osa ühiskonda edasiviiva jõuna. Tema Päikesemaa noored said iganülgse haridusse, nad õppisid loodusteadusi, omandasid tiadmisi nâsitöö ja põllumajanduse alalt, tegelesid spordiga, olid vaprad sõjamehed. Campanella ideaalse riigi noored omandasid teadmisi näitlikun õpetuse varal. Campanella õpetuse seda osa tuleb nõrgelt hinnata just seetõttu, et sellele mõtlemata ei leidnud eeskuju oma naaseegsest ühiskonnast. Skolastiline õpetamisviis oli koolis midagi muud, ta põhines tuupimisel, mispuures peamine õpitav materjal oli usulise sisuga.

Selle kõrgemat mõtteist tarotlesid humanistid XVI saj, nüüd nõudsid teadlased kasvatuse muutmist ainult valitsevatele klassidele."[115]

[115] E. Medõnski, Pedagoogika ajalugu, Tallinn 1949, lk. 71

Sellest suhtes Campanella ületas na humanistid, sest tema poolt oli ühenduest kasvatust nõigile. Campanella oli esimene nomunistlinu nasvatuse utopistlin teoretin.

Campanellale sarnased nasvatuslinud vaated on nomsvad na tänapäeval. Meil, sotsialistlinus ühisnonnas, pööratakse samuti suurt tähelepanu noorte nasvatamisele ja nende igamülgsele arendamisele.

Campanella Päikseriigi nodanimed olid ausad, vaprad, täis armastust oma hea ja nanni nodumaa vastu. Ka Campanella med tõusupidamised pole naotanud oma aktuaalsust tänapäeval.

Eriteres on Campanella Päikseriigis nehtiva majandusseadust ja naasaegse sotsialismi põhilise majandusseadust vahel. Esimene nõudlustab inimese ainult hädavajalinu, teine nõudlustab materiaalsete ja multumilisto vajaduste nanimaalse rahuldamise.

Oma ajajärgult Campanella

nõtab omaas riigandusliinud traadtsioonid, mis materjalid tõõtab ümber, vastavalt oma aja nõudmistele ja nende huvidele, nida ta esindab. Ta võimaldab tal nõvale leita Platoni idealistlikun riigisüsteemi vastsioonilised jooned, mis on tingitud Platoni maailmavaatest ja tema aristokraatsest päritolust. Erinevalt Platonist pole Campanella Päikeseriik alasiiksnond, mis Campanella nõudab Platoni raadut perenaina nõusimuses, mis on aa tema töö ühes praktikas puudulikus.

Vähem on maigata Campanella töös teiste elualäijate mõju.

Vaatamata Campanella õpetuses esinevatele puudustele tuleb Campanellat hinnata nõigelt. Campanella on loomd kommunistlikun ühiskonna utopistlikun saamni. Samidugi Campanella kommunism, räägides Engelsi sõnadega on „ainult mõtteandina lähtõõtatud järeledane-line kommunism.“[116] Tema teos oli

[116] K. Marks, F. Engels, Soinemeia, nr. XVI, v. 2, Moskva 1936, lk. 52

prototüüpidus tuvele nagu järgnevatele sajandite utopistidele. Ikkne sarnasus on „Päikeseriigi" ja Morelly töö vahel, mis omavahel oli usutjuus Babeufile.

Campanella oli üks utopistlikus sotsialismi rajajaist, seda aeglasid edasi teised utopistlikud sotsialistid aeni XIX saj. XIX saj. nii Marx ja Engels panid aluse teaduslikule sotsialismile, nimetles utopistlik sotsialism iiber tema allikaks. Sellepärast me hindame Campanella õpetust ka tänapäeval. Juuit tähelepanu pöörates Campanella vaadete ja tema kaaslaja mõnimõtte Päikenoguda Liidus. Päikenoguda inimesed hindavad nõrgelt nõini, nes on nõidlnud mne ja parema ust. Kreenlis on püstitatud graniidist sammas, mehe on raiutud nõigi ajaloos esinenud progressiiuseti mõtlejate nimed, seal me leiame na Campanella nime.

Lähtatud kirjandus

I Marksismi-leninismi klassikud:

1) K. Marx, Kapital, I k., Tallinn 1953

2) K. Marks, Послесловие к книге „Разоблачения о Кельнском процессе коммунистов", К. Маркс, Ф. Энгельс, сочинения, т. XV, lk 201–204, Moskva 1935

3) F. Engels, Крестьянская война в Германии, Moskva 1952

4) F. Engels, Предисловие к 4-му немецкому изданию „Коммунистического манифеста", K. Marks, F. Engels, сочинения, т. XVI, k. II, lk 48–52, Moskva 1936

5) V. I. Lenin, Riigist, Teosed, 29. k. lk 434–452, Tallinn 1954

II Allikad:

1) Kampanella, T., Linn päikesest, Moskva 1954

III Muu kirjandus:

1) Aleksandrov, G.F., Filosoofia ajalugu, I u., Tartu 1947

2) Kvačala, J., Thomas Campanella Ein Reformer der ausgehenden Renaissance, Berlin 1909, (J. Kvačala, Thomas Campanella ...)

3) Medõnski, E., Pedagoogika ajalugu, Tallinn 1949

4) Platon, Staat, Jena 1909

5) Sigwart, Ch., Thomas Campanella und seine politischen Ideen, Kleine Schriften von Christoph Sigwart, Freiburg i/B Tübingen 1889

6) Troitski, I.M., Antiikkirjanduse ajalugu, Tartu 1949

7) Волин, В.П., История социалистических идей, Москва-Ленинград 1928

8) Волин, В.П., Очерки по истории социа-

изма, Москва-Ленинград 1935

9) Волгин, В.П., Предшественники современного социализма, Москва-Ленинград 1928

10) Луковецкий, М.А., Механика Леонардо да Винчи, Москва-Ленинград 1947, (Луковецкий, М.А., Механика ...)

11) Заспекнер, Н.Г., Кан, С.Б., Левицкий, Я.А., Потемкин, Б.В., Рутенбург, В.М., Сапрыкин, Ю.М., Сказкин, С.Д., Предшественники научного социализма, Вопросы истории, т.6., 1955

12) Квачала, М.М., Фома Кампанелла, Журнал Министерства народного просвещения, май 1907, ст.109-124

13) Ковалевский, М., Опыт прямого народоправства къ представительному и опыт патриархальной монархіи къ парламентаризму, т.I, Москва 1906

14) Ковалевский, М.М., Развитие идеи государственной необходи-

мости и правди в Кампании. Бонфо и Кампанелла, Вопросы философии и психологии, январь 1896, стр. 131 – 168. (Ковалевский, М.М., Развитие идей...)

15) Кушнеръ, Г.М., Лекции по исторіи экономическаго быта Западной Европы, С.-Петербургъ 1913

16) Лафаргъ, П., Томасъ Кампанелла, Москва-Ленинградъ 1926

17) Мандович, М.П., Очерки по исторіи географическихъ открытій, Москва 1949

18) Путешествія Христофора Колумба, Москва 1956

19) Разин, Е., Исторія военнаго искусства с древнейшихъ временъ до первой империалистической войны 1914-1918 гг., Москва 1940

20) Рожицын, В.С., Джордано Бруно и инквизиція, Москва 1955, (Рожицын, В.С., Джордано Бруно и...)

21) Ролова, А.Ф., Экономический строй Флоренции во второй половине XV и в XVI веке, Средние века VIII, Москва 1956, ст. 217-237, (Ролова, А.Ф., Экономический строй Флоренции...)

22) Рупенбург, В.М., Рецензия на „Город солнца" Томмазо Кампанелла, Средние века V, Москва 1954, ст. 314-324

23) Свентоховский, А., История утопии, Москва 1910

24) Спасский, Б.И., История физики, ч. I, [Ленинград] 1956

25) Тарле, Е.В., История Италии въ новое время, С.-Петербургъ 1901, (Тарле, Е.В., История Италии...)

26) Целомеь, П.П., Очерки истории Западной Европы XVI - XVII вв, Ленинград 1938

Sisukord

1) Sissejuhatus 3.

2) XVI sajandi Itaalia 11.

3) Campanella elumäärk ja
riijandusalane tegevus 47.

4) Campanella „Päikseriigi
teve, riijalaus, majandus 75.

5) Poliitiliste, usuliste ja
kultuuriliste vaadete kaheneb-
damine „Päikseriigis" 106.

6) Lõpsõna 131.

7) Kasutatud riijandus 138.